ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1941

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗ

Τοῦ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ δημοσιεύτηκαν στὸν ἡμερήσιο τύπο πληροφορίες, γιὰ τὴν «ἐπιτυχία» ποὺ σημειώνουν, στὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς. Τὰ ἔργα τους, περισσότερο βέβαια σὲ μεταφράσεις, γίνονται κυριολεκτικὰ ἀνάρπαστα. Ἡ «ἐπικαιρότητά» τους τὰ ἔκανε νὰ κατακτήσουν τὴν πρώτη κυκλοφοριακὴ σειρά. Στὸ Παρίσι, σύμφωνα μὲ τὶς «εὐχάριστες» αὐτὲς εἰδήσεις, ἡ ζήτηση εἶναι τέτοια, ποὺ πολλὲς μεταφράσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἔχουν ἐξαντληθεῖ κ' ἕνας τόμος τοῦ Θουκυδίδη ἢ τοῦ Δημοσθένη θεωρεῖται δυσεύρετος τώρα ἐκεῖ.

Στὴν καταπληκτικὴ αὐτὴ «ἐπιστροφὴ» πρὸς τοὺς ἀρχαίους δὲν παίζει, βέβαια, μικρὸ ρόλο τὸ ἔπος ποὺ γράφουν τὰ νειάτα τοῦ τόπου μας ἀπάνω στὰ ἄξενα βουνα τῆς Ἀλβανίας. Τ' ὄνομα τῆς Ἑλλάδας προφέρεται τώρα, μὲ σεβασμὸ κι' ἀγάπη, ἀπὸ ἑκατομμύρια κ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπινα χείλη. Ὑψώθηκε σύμβολο ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν ἰδανικῶν, ποὺ χάρισαν στὴν Ἀθήνα τοῦ πέμπτου προχριστιανικοῦ αἰώνα τὴν ἀθάνατη αἴγλη της. Ἀπὸ τὴ γῆ αὐτή, ποὺ ἡ ἱστορία τὴν προτίμησε πάντα γιὰ τοὺς πιὸ ἐκλεχτοὺς ἀγῶνες, ξαναντήχησε τὸ σάλπισμα τῆς ὡραίας τόλμης καὶ τῆς ὑπέρτατης θυσίας στὸ βωμὸ ἐκείνων τῶν ἀξιῶν, ὅπου ἀπ' αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος κυριάρχεῖ κάπως τὴν ἀδυσώπητη Ἀνάγκη καὶ τὴν τυφλὴ Εἱμαρμένη.

Ἡ μεγάλη πέραση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἡ ἀναζωπύρωση τῶν «ἀνθρωπιστικῶν» σπουδῶν ἔχει κι' ἄλλα αἴτια. Ἡ Ἀναγέννηση πορεύθηκε ἀνάμεσα στὰ ἀποτάθηκα [illegible] κρατώντας [illegible] τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἀκοίμητος ἀστραφτε πάνω ἀπ' ὅλον τὸν ὠκεανὸ τῆς ἀμάθειας καὶ τὸ πέλαγος τῶν προλήψεων. Χωρὶς τὸν φωτεινὸ αὐτὸ ὁδηγητὴ ὁ 18ος καὶ ὁ 19ος αἰώνας μπορεῖ σὲ τίποτα νὰ μὴν ἄλλαζαν, στὴ συγκρότησή τους, ἀπὸ τὸ 13ο ἢ 14ο. Τὰ βλέφαρα, ὅσο κι' ἂν εἶναι ὁ ὕπνος βαρύς, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀνοίγουν σὰν πέσουν ἀπάνω τους οἱ ἀχτίδες τοῦ φωτός. Το θαῦμα καὶ τὴ λύτρωση ποὺ χάρισαν κάποτε στὸν ἄνθρωπο οἱ μισοκαταστραμμένοι πάπυροι καὶ τὰ μισοερειπωμένα μνημεῖα, γιατὶ τάχα νὰ μὴν ἐπαναληφθεῖ στὴ δύσκολη αὐτὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε; Τὰ μονοπάτια δὲν εἶναι ἄξενα κι' ὁ πόθος νὰ ξανακατακτηθοῦν οἱ Ἀπολλώνειες κορυφὲς γίνεται ὅλο καὶ πιὸ ἐπιταχτικός, πιὸ κυριαρχικός. Γιατί, λοιπόν, νὰ μὴν ἐλπίζουμε πὼς ἡ Ἀθήνα τοῦ 5ου αἰώνα, ποὺ ὁ Περικλῆς τὴν ὀνόμασε σχολειὸ τῆς Ἑλλάδας, νὰ μὴ γίνει, γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη, σχολειὸ τῆς ἀνθρωπότητας;

Μέσα στὴν ἐλπίδα αὐτὴ — ἐλπίδα τῶν πιὸ διαλεχτῶν μυριάδων τῆς γενιᾶς μας — δὲν ὑπάρχει, βέβαια, τίποτα τὸ τυπικὸ καὶ τὸ σχολαστικό. Δὲν πρόκειται οὔτε γιὰ ἕνα στεῖρο θαυμασμὸ καὶ ἕνα ὄνειρο ποὺ ὁραματίζεται μιὰ ἐπιφανειακὴ κι' ἀνόητη «ἐπιστροφή». Τὸ αἴτημα ποὺ ἐνθουσιάζει καὶ συγκλονίζει ὅλες αὐτὲς τὶς ἄξιες διάνοιες, δὲν ἔχει καμμιὰ ἀπολύτως σχέση μὲ κάποια κοντόφθαλμη καὶ ἀνεδαφικὴ ἀναβίωση. Δὲν ὑπάρχει ζήτημα μήτε χλαμύδες νὰ φορέσουμε, μήτε νὰ χτίζουμε μνημεῖα κατ' ἀπομίμηση τοῦ Παρθενῶνα κι' οὔτε ἡ ἔκφρασή μας νὰ γίνει ἀττική. Σ' αὐτὲς τὶς ἀπομιμήσεις καὶ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα κατέφυγαν ὅσοι τίποτα, ἀπολύτως τίποτα, δὲν ἔνοιωσαν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμο, ἄσχετα ἂν ἡ πρόθεσή τους ἦταν εἰλικρινὴς ἢ ὄχι. Θαμπώθηκαν ἀπὸ κάτι ποὺ ὑπερέβαινε τὶς διανοητικὲς καὶ ψυχικὲς δυνάμεις τους καὶ γύρεψαν, στὸν πόθο τους τῆς φυγῆς ἀπὸ ἕνα ἄξενο παρόν, τὴ **σ τ α τ ι κ ὴ** ἀναβίωση ἑνὸς κόσμου, ποὺ τὸ κύριο συστατικό του ὑπῆρξε τὸ ἀντίθετο ὁλότελα στοιχεῖο, ἡ ἐξέλιξη.

Ἡ ἀγάπη μας, λοιπόν, πρὸς τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα δὲν πρέπει, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, μὲ κανέναν τρόπο, παρελθοντισμός. Τότε μονάχα ἔχουμε καταλάβει τὸ μοναδικὸ δίδαγμά του, ὅταν ζητοῦμε ὄχι τὴ στατική, μὰ τὴ **δ η μ ι ο υ ρ γ ι κ ὴ** ἀναβίωσή του. Ὅταν δὲν μᾶς ξεγελᾶ καὶ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6)

«HAUTE ACTUALITÉ»

(Τοῦ κ. Γ. Κατσίμπαλη)

Ἐδῶ ποὺ φύτρωσε ὁ στερνὸς Λωτὸς γιὰ μένα,
στὸ πανέρμο ἀκρωτήρι πῶχω στρέψει
τὴν ὄψη μου, νὰ τὴ σφυρηλατοδνε,
τὶς αὐγές, στὸν ἀτέρμονα πόντο καὶ στὸν ἥλιο
καὶ τὰ βράδυα στὶς πνοὲς τῆς ἀστρικῆς ἐρήμου,

ἐδῶ π' ἀσίγητο τὸ φύσημα τ' ἀνέμου
στὰ κατάξερα γύρα μου χόρτα,
ψιθυρίζει μιὰ γλῶσσα, ὡς νἆν' ἡ ἴδια
ἡ γλῶσσα τῆς ψυχῆς μου,

πῶς ἡ βαθειὰ ἀκοή μου,
ἐστράφη ξάφνου, στὸ μακρυνὸ αὐτὸ
μήνυμα τοῦ κόσμου; :

«Ὁ νέος
βασιλιᾶς τῆς Αἰγύπτου, ἀποφασίζει,
Τ' ἅγια κουφάρια τῶν σαράντα
δυναστειῶν τῆς γῆς τοῦ Νείλου,
θὰ σηκωθοῦνε ἀπ τὰ κρουστάλλινα λαγούμια,
ποὺ τόσα χρόνια ἐκλείνονταν γιὰ νὰ τὰ βλέπει
ὁ λαὸς τῶν ἀνεύλαβων,
καὶ μὲ πομπὲς μεγάλες,
θὰ νὰ ξαναταφοῦν στοὺς πρωτινοὺς των τάφους.

Θὰ προπορεύεται, μὲς σ' ὅλες διαλεγμένη
τὶς χῶρες τοῦ Ἄπη, ἡ πιὸ τρανὴ μοιρολογήτρα,
ἀπ' ὥρα σ' ἄλλη νὰ ξεσπάει στὸ μέγα θρῆνος,
—σάμπως νὰ γεύτη ὁ Ὄσιρις γιὰ δεύτερη φορὰ
τὸ Θάνατον ἀπ' τὸν Τυφῶνα —

καὶ θ' ἀκλουθᾶνε πίσω ἀπ' τὶς βασιλικὲς ὀρχῆστρες,
οἱ χοροὶ τῶν Κορῶν καὶ τῶν Ἐφήβων,
ἀργά,
σὲ χρυσοῦφαντα κρατῶντας προσκεφάλια,
τῶν Φαραὼ τὰ ἐμβλήματα,

κι' ὡσὰν ποτάμι ἀργυροδίνητο,
ξοπίσω ἀκόμα λίγο,
οἱ Αἰγύπτιοι Ἱερεῖς μὲ τὴν λευκὴ τιάρα,
μὲ τὰ μυριόχρωμα στὰ στέρνα τους πετράδια,
κορφωμένα στὸ μάλαμμα,
θὰ μέλπουν
τὶς ἐπικήδειες μέσ' ἀπὸ τὴ Βίβλο τῶν Νεκρῶν, δεήσεις,
ὥς ποὺ νὰ φτάσουνε στὴν Ἔρημο,
κι' ἐκεῖ,
ὅπως χώνει ἡ στρουθοκάμηλο τ' αὐγά της μὲς τὴν ἄμμο,
ἀπὸ τὸν Ἥλιο καρτερῶντας νὰ τὰ κλώσει,
θὰ ξαναχώσουν τοὺς ἱεροὺς νεκρούς των,
στὴν ἀνακύκληση τῶν αἰώνων, προσδοκώντας
τὴ φωτεινὴ ἀπ' τὸν Ὄσιρην Ἀνάστασή τους!

Καὶ τότε πιά, γονατστὸς στὴν ἄμμο ἀπάνω,
μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι,
δίχως ὅπλα,
ὁ βασιλιᾶς τὰ χέρια τοῦ θ' ἀνασηκώσει
σὲ ζωντανοὺς ἀνάμεσα καὶ σὲ νεκροὺς,
καὶ θὰ φωνάξει
τὴν ψυχὴ τῶν Προγόνων
νὰ κατέβει, σὰν εὐλογία στὴ γῆ τοῦ Νείλου ἀπάνω,
ἀπάνω στὸ ἴδιο του σκυφτὸ κεφάλι,
καὶ σ' ὅλο του τὸ λαό.

Καὶ μὲ τὸ πνέμα,
καὶ μὲ τὸ αἷμα ἀνανιωμένον ἔτσι,
ἀπ' τὴ μεγάλη ἑτούτη Τελετή,
θὰ στρέψουν πάλι, στὰ σπίτια τους καὶ στὰ ἔργα τους
νὰ συνεχίσουν,
πιστά, τὸ μόχτο τῶν σαράντα
δυναστειῶν τῆς γῆς τοῦ Νείλου.»

☘

Τέτιο εἶταν τ' ἄκουσμα,
ποὺ μιὰ στιγμὴ μοῦ πῆρε,
τὴν ἀκοή μου, ἀπὸ τὸν ψίθυρο τοῦ ἀνεμου
γιὰ ξερὰ χόρτα,
ἀπ' τὸν ἀτέρμονα πόντο καὶ τὸν ἥλιο,
ἀπὸ τὶς πνοὲς στὴν ὄψη μου τῆς ἀστρικῆς Ἐρήμου

καὶ εἶπα :
«Ἀξίζει ἀλήθεια, ν' ἀκλουθήσω αὐτὸ τὸ ξόδι
τῶν Φαραὼ στὴν Ἔρημο,
καὶ μὲ γυμνὸ τὸ νοῦ μου,
νὰ στηρίξω τῆς Σκέψης μου
τὸ πολικὸν ἀστέρι,
στὴ μεγαλόπρεπην αὐτὴ ἀναστάσιμην ἀπαντοχή τους».

Μιὰ στιγμὴ μόνο!

Γιατὶ πάλι, νά, ἡ πνοὴ τ' ἀνέμου
γύρα μου διώχνει ἀπ' τὰ ξερὰ τ' ἀγκάθια,
τὰ χνοΰδια τους τ' ἀστρόμορφα στὸ διάστημα,
καὶ πάλι,
μ' ἀκέριο μου τὸ νοῦ λευτερωμένο
ἀπ' τὸ μεγαλοφάνταστο αὐτὸ Φάντασμα τοῦ Χρόνου,

ποὺ γιὰ λίγο μὲ πλάνεψε
ὡς τὸ φίδι,
ποὺ βγαίνει μόλις ἀπ' τὸ ντύμα του
καὶ μὲ τὸ δέρμα νεώτατο,

βλέπω,
— δράκοντας τώρα —
στὶς αἰώνιες γύρα μου δροσιὲς
καὶ τοῦ πελάου καὶ τῆς στεριᾶς,

Κι' ὅλος μαζί,
καθὼς ὁλόγυμνο ἕνα σῶμα,
ὁποὺ γιὰ πρώτη ἀκούμπησα φορὰν
ἀπάνω σ' ἄλλο ἀγαπημένο ὁλόγυμνο κορμί,
ὁποὺ ἡ Ἀφή του, ἀπολυτρώνει μέσα του τὸ ἀπέραντο,

κ' ἐκμηδενίζει
ὅλους τριγύρα τοὺς ὁρίζοντες τοῦ κόσμου,

Ὑψώνομαι,
ἔχοντας βαθειὰ μου κλείσει
τὴν Αἰωνιότητά μου,
ἐδῶ ἐκεῖ πιὰ ποὺ φύτρωσε ὁ στερνος Λωτὸς γιὰ μένα,
καὶ τὰ ξερὰ τὰ χόρτα ψιθυρίζουνε τριγύρα μου μιὰ γλῶσσα,
ὡς νἆνε ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα τῆς ψυχῆς μου,
νιώθω στὸ στόμα μου ἄξαφνα καὶ πάλι,
πικρινο κ' ἕτοιμο νὰ κλώσει
μ' ἀδάμαστο σφυγμὸ τὸ νέο μου Λόγο,
χεῖλι στὸ χεῖλι μου ἀπάνω κολλημένο
φλογερό, καφτερό,
τὸ παρθένο φιλὶ τῆς Ἀβύσσου!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Φτέρη, 17—VII—1940

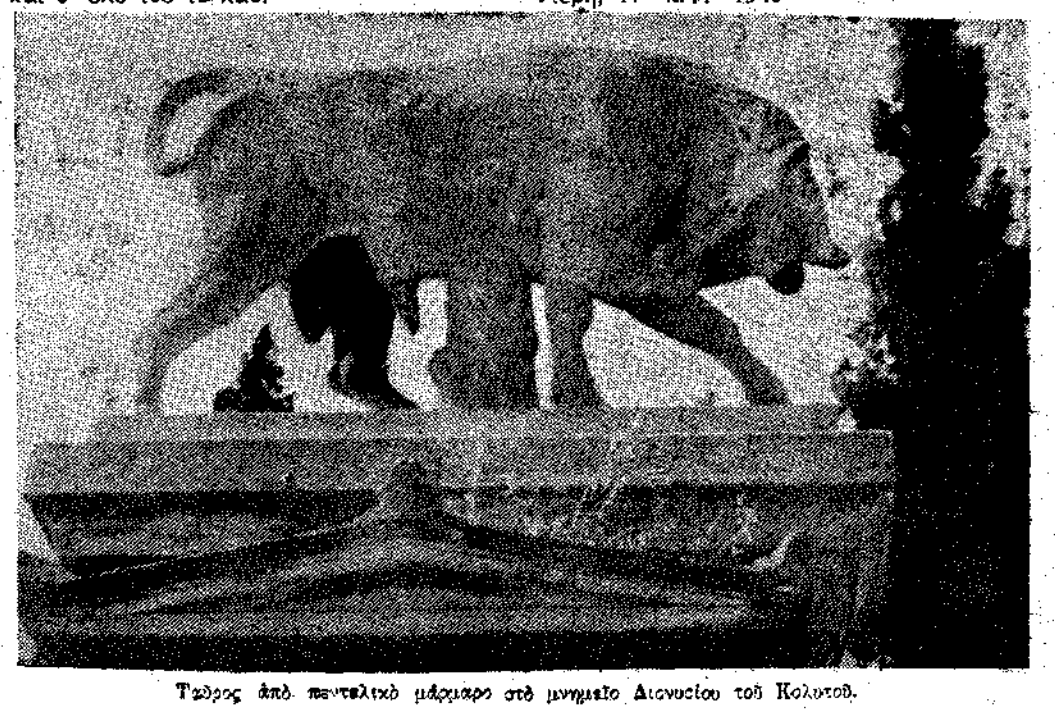

Τάφος ἀπὸ βενετσιάνικο μάρμαρο στὸ μνημεῖο Δισνουείου τοῦ Κολωνοῦ.

Οἱ «Πέρσες» τοῦ Αἰσχύλου ΚΑΙ Η "ΕΛΛΑΔΑ,, Τ.Ο Υ ΣΕΛΛΕΥ

Τοῦ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΣΠΕΝΣΕΡ

Ὅλοι οἱ μεγάλοι ρωμαντικοὶ ποιητὲς τῆς Ἀγγλίας ἐνδιαφέρθηκαν μὲ πάθος γιὰ τὸ δυνατὸ φιλελεύθερο ρεῦμα ποὺ ξαπλώθηκε στὴν Εὐρώπη μετὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Ἡ ὤθηση γι' αὐτὴ τὴν κίνηση δόθηκε ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους — ὄχι ἕνα περιορισμένο ἐγωιστικὸ συναίσθημα, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα ποὺ ἔχει κάθε λαὸς σὲ μιὰ δική του πνευματικὴ ζωὴ καὶ σὲ δικά του ἤθη, καὶ ἔθιμα ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε ξένη κυριαρχία. Καὶ αὐτὸ τὸ φιλελεύθερο ρεῦμα ἦταν ποὺ ἔσπρωξε τὴν Ἑλλάδα νὰ τινάξει τὸν ξένο ζυγό, ἐλευθέρωσε τὴν Ἰταλία ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς Ἱσπανίας καὶ Αὐστρίας καὶ τὴν Πολωνία ἀπὸ τὴν Ρωσσικὴ καὶ Πρωσσικὴ κατοχή.

Ἡ ποίηση τοῦ Σέλλεϋ καὶ τοῦ Μπάϊρον ἐκτινοβολεῖ ἀπὸ τὸ δυνατὸ αὐτὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ποὺ τὸ αἰσθάνθηκαν πολὺ βαθειὰ ὅλοι οἱ Ἄγγλοι ποιητὲς τοῦ 19ου αἰῶνα. Θ' ἀφιερώσω λίγα λόγια σήμερα γιὰ τὴν «Ἑλλάδα» τοῦ Σέλλεϋ γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Μπάϊρον, εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἔργο τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση.

Γράφτηκε τὸ 1821 καὶ ἀφορμὴ γιὰ νὰ γραφτεῖ στάθηκε ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πρίγκηπα Ἀλέξανδρου Μαυροκορδάτου στὴν Πίζα τὸν Ἀπρίλη τοῦ ἴδιου χρόνου. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπισκέφτηκε τὸν Σέλλεϋ καὶ τοῦ μίλησε γιὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἑλλάδας νὰ παλαίψει γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἐλευθερία της καὶ τοῦδειξε καὶ ἕνα ἀντίτυπο τῆς προκήρυξης τοῦ Ὑψηλάντη. Τὸ νέο αὐτὸ ξύπνησε στὸν Σέλλεϋ ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ κι' ἀμέσως ἄρχισε νὰ γράφει τὸ λυρικὸ ποίημα «Ἑλλάδα». Ὁ Σέλλεϋ δὲν εἶχε γνωρίσει ποτὲ ὡς τότε τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἤτανε καθόλου κατατοπισμένος στὶς ἑλληνικὲς ὑποθέσεις, γιατὶ ἔπαιρνε τὶς πληροφορίες του γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐπανάστασης κυρίως ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες. Ἡ φιλία του ὅμως μὲ τὸν Μπάϊρον ποὺ ἔφτασε στὴν Πίζα τὸν ἴδιο χρόνο ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τοῦ ξυπνήσει τὸ ἐνδιαφέρον, κι' ἔτσι ἡ «Ἑλλάδα» τέλειωσε στὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ τὴν 1 Νοεμβρίου τοῦ 1821 ὁ ποιητὴς τὴν ἀφιέρωσε στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο.

Ὁ ἴδιος ὁ Σέλλεϋ δὲ θεωρεῖ τὴν «Ἑλλάδα» του σὰν ἕνα ἀπ' τὰ σημαντικά του ἔργα. «Γράφτηκε» λέει σὲ κάποιο γράμμα του «χωρὶς μεγάλη προσοχὴ σὲ μιὰ στιγμὴ ἐνθουσιασμοῦ, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς λίνες ἐκεῖνες στιγμὲς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ποὺ πολὺ σπάνια μὲ βρίσκουν τώρα καὶ ποὺ τὶς πληρώνω πάντα πολὺ ἀκριβά».

Στὸν πρόλογό του, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὶς ὡραιότερες ἴσως σελίδες θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ γιὰ τὴν ἀγωνιζομένη Ἑλλάδα ποὺ ἔχουν γραφτεῖ ποτὲ ἀπὸ Ἄγγλο, ἐξηγεῖ πὼς «τὸ ποίημά του «Ἑλλάδα» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς στιγμῆς εἶναι μιὰ αὐθόρμητη ἐκδήλωση θαυμασμοῦ, ποὺ τὸ μόνο της ἐνδιαφέρον (ἐὰν ἔχει καὶ ἐνδιαφέρον καθόλου) βρίσκεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴν βαθειὰ συμπάθεια ποὺ αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας γιὰ τὸ θέμα ποὺ ἐξυμνεῖ». Ἀλλὰ δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς παραπλανήσει ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Σέλλεϋ, γιατὶ ὁ πρόλογος αὐτὸς εἶναι ἀπ' τὰ καλύτερα δείγματα τοῦ κριτικοῦ πνεύματος τοῦ Σέλλεϋ γιὰ ἕνα ἀπ' τὰ σπουδαιότερα πολιτικὰ ζητήματα τοῦ 19ου αἰῶνα. Οἱ ἰδέες του γιὰ τὸ χρέος τοῦ σύγχρονου κόσμου πρὸς τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα συνοψίζονται στὴν περίφημη φράση του «Εἴμαστε ὅλοι Ἕλληνες» (We are all Grecks) γιατὶ πιστεύει πὼς ὅλα, φιλολογία, τέχνη, θρησκεία καὶ νόμοι ἔχουν βαθειὲς τὶς ρίζες τους στὴν Ἑλλάδα.

Δὲ μᾶς χρειάζεται μεγαλύτερη ἀπόδειξη γιὰ νὰ πεισθοῦμε πὼς ὁ Σέλλεϋ ἔγραψε τὴν «Ἑλλάδα» μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση. Ἀλλὰ ἂν κυττάξουμε τὸ ἔργο ἀπὸ τὴν φιλολογική του πλευρά, δὲ θὰ βροῦμε μεγάλο δραματικὸ ἐνδιαφέρον, οὔτε στὰ πρόσωπα οὔτε στὴν πλοκὴ τοῦ ἔργου, γιατὶ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου δίνουν μόνο τὴν εὐκαιρία στὸν ποιητὴ νὰ μᾶς μεταδώσει τὶς προσωπικές του σκέψεις καὶ κρίσεις πάνω στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα καὶ τὴν ἀνθρώ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 7)

Ο ΕΓΓΟΝΟΣ ΤΟΥ ΓΚΟΥΡΓΚΟΥ

Εἶταν οἱ ἑβδομάδες τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1943, ὅπου κανεὶς ἀκόμη δὲν καταλάβαινε τὸ πῶς γίνηκε ἡ καταστροφὴ τῆς Γαλλίας κι ὅπου ὡστόσο ἔνιωθες τριγύρω σου τὴν καταστροφὴ νὰ τρέχει στοὺς δρόμους.

Στὸ Μονεστιὲ εἶχαμε τοὺς στρατιῶτες τοῦ γερμανοῦ ἀπὸ τὴν ὑπεροχώρηση. Διηγοῦνταν πράματα ρομαντικά, ἀφίσια γιὰ τὶς διαταγὲς ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο, γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς, ποὺ ἦ πρῶτοι καὶ καλλίτεροι, λέει, δίνανε τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς κι ἀφεῦγαν, γιὰ τὰ τάνκς τῶν 70 τόνων, ποὺ τοὺς παραγγέλνανε νὰ τὰ κάψουν πρὶν τὰ θγάλουν ἀκόμη ἀπὸ τὰ εἰδικὰ τραίνα. Ζούσαμε τὶς ὧρες τῆς νικημένης Γαλλίας, ὅπου εἶταν ἀδύνατο νὰ καταλάβουν οἱ τίμιοι ἀνθρώποι τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ πῶς κατάφερνε καὶ γίνουνταν πραγματικότητα αὐτὴ ἡ ἀπίθανη κι ἀκατανόητη ἱστορία τῆς ἥττας.

Οἱ χωριάτες εἶταν ἀγριεμένοι. Δὲ θέλανε νὰ δοῦνε, δὲ θέλανε ν' ἀκούσουνε γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς. Στὰ καφενεῖα τοὺς δίνανε νὰ φάνε, χωρὶς νὰ τοὺς κουβεντιάζουν. Ὅδτε κ' οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνοίχανε τὸ στόμα τους. Δὲν ἔφερανε τὶ μπορεῖτε νὰ γίνει τὴ νύχτα, τὶ τὴν ἑπομένη... Τὶ θὰ φέραν οἱ κατοπινὲς ἑβδομάδες, οἱ κατοπινοὶ μῆνες. Ἀξεδιάλυτη ἡ σκοτεινιὰ τῆς ζωῆς, μέσα στὴν ἡλιόλαμψο ἐκείνον Αὐγουστο τῆς χωριάτικης ἀνοιχτοσύνης.

Θερεῖς κ' εἶχε σταματήσει ἐάφνου ἡ περπατησιὰ τῆς ἱστορίας κι αὐτὰ ὅλα ποὺ γίνουνταν, τὰ τρομερά, καὶ τ' ἀνεξερεύνητα καὶ τ' ἀνεξήγητα, μοιάζαν πάνω εἶταν ἐπεισόδια ποὺ πέφταν οὐρανόθε. Τὸ νόημα, ἢ συνέχεια, ἢ πεῖθω τῆς ἱστορίας, σοῦ φαίνουνταν λέξεις κούφιες. Μὰ ἡ ζωὴ ξακολουθοῦσε. Ὁ θερισμός, ὁ τρῖγος. Οἱ γᾶμοι, τὰ κόρτια, οἱ δουλειές, μικρὲς ἢ μεγάλες. Τὸ κέφι. Τ' ἀσπέια, καὶ τὰ φαγοπότια καὶ τὰ οἰκογενειακὰ δρώμενα, κ' οἱ οἰκογενειακὲς φάρσες. Συντηροῦσανε μιὰ ψευδαίσθηση λευτεριᾶς σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ Γαλλία, ποὺ δὲν τὴν εἶχε καταλάβει ὁ ἐχτρὸς καὶ ποὺ ἔθλεπε μὲ μῖσος νὰ περνοῦν οἱ «στρατοὶ ποὺ δὲν εἶχαν πολεμήσει». Ὀὔτε θέλανε νὰ τοὺς ἀντικρύσουν.

Μὰ ἡ ζωὴ ξακολουθοῦσε, μὲ τὰ παλιὰ ἔθιμα, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴ γλῶκα της... Σὰ νὰ σουτιέβγαν οἱ ντόποιοι ἀκόμη κι αὐτοὺς ἐκεῖ τοὺς στρατιῶτες, κι αὐτοὺς ἐκεῖ τοὺς ἀξιωματικούς. Μὰ οἱ ντόποιοι ἐξογούσανε. Ἀκούανε τὴ νύχτα τὸ ράδιο τῆς Λόντρας, τίποτε ἄλλο δὲ θέλανε ν' ἀκούσουν, παρηγοριόντανε, θυμώνανε, ἀγρίωνανε, μὰ πάλι ξεχνοῦσανε τὴν ἑπομένη καὶ μπαίνανε στὸ χῶμα τῆς ἱσοπάλης. Εἶτανε μιὰ ἀνεκδιήγητη πλημμύρα ξεχασιᾶς, ποὺ οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι μιὰ μέρα θὰ τὴν περιγράψουνε καὶ δὲν θὰ τὴν πιστεύουνε ὀὔτε οἱ ἴδιοι. Θὰ σφαντάζει σὰ λίβελος ἀπίθανος, φριχτὸς καὶ κακόπιστος.

Πλάτ σήτν καταστροφή, τὰ καθημερινὰ τῆς ζωῆς, κάτι μικρὰ τῆς ἐπεισόδια, στρουφίζαν καὶ γράφουνταν μὲ τὴν εὐγένεια καὶ τὴ φινέτσα τῆς παντοτεινῆς Γαλλίας.

Εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸ μέτωπο, «παρὰ τρίχα μεγάλος τραυματίας», ὅπως τόλεγε ὁ ἴδιος, εἶχε γυρισει ὁ Ρολάντος, ὁ μοναδικὸς ράφτης τοῦ Μονεστιέ. Εἶταν ἔνας καλὸς ἄνθρωπος. Λιγάκι περασμένος, τριανταπεντάρης, ἀγαθοπουλος, μὲ τὰ χεῖλια διπλὰ καὶ κομμένα στὴ μέση, κοψαχείλης, τσαιπτσαχείλης, λιγομίλητος καὶ δειλός. "Ἀρχιζε μιὰ κουβέντα μπερδεμένη, σοῦ ἔλεγε λ. χ. πῶς φύγανε ἀπὸ τὴ Δουγκέρκη.

—Ἔβγασταν εἰκοσιτέσσερις, ποδεμήσαμε, ὅλο Ἀγγλέζοι πολεμοῦσαν μαζί μας, ὅλο Ἀγγλέζικα ἀεροπλάνα χυμοῦσαν πάνωθέ μας καὶ μᾶς προστάτευαν, γιατί, λέει, οἱ δικοί μας ἀεροπόροι εἶχανε διαταγὴ νὰ μὴ ξεμυτίσουνε, μὴ καὶ θυμώσει, λέει, ὁ ἐχτρὸς καὶ γίνει παρεξήγηση... Καὶ φύγαμε μέσα ἀπὸ τὴν κόλκαση... καὶ τρέχαμε, κουφαμὸς οἱ ὀβίδες, κάθε λογῆς ὀβίδες... Καὶ φύγαμε. Καταφύγαμε, ἀπὸ τὴν κόλαση τοῦ Μετόπου στὴν κόλαση τῶν Μετόπισθεν...

Κὶ ἔβαζε τὰ χέρια στὶς τσέπες δ-που, ἀντὶς νὰ πάρει θάρρος, τάχανε δλότελα και ωόπαινε, κοίταζε διαστικὰ γύρω του καὶ χαμήλωνε τὰ μάτια. "Ἐμενε ἔκσι πολλὴ ὥρα ἀμίλητος, ὁ νοῦς του Ἔτρεχε, κατάφερνε, σιμίγουτιαν μὲ τὰ μακρυνὰ τοῦ κιυδύνου καὶ πιὰ δὲν εἶχε ὄρεξη παρὰ γιὰ θουβαμάρα.

Ἡ γυναίκα του, ἕνα κακὸ ὁποκεί-μενο, εἶχε φύγε: πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ κάποιο ναυτικό, κατὸ κι μαθανε πῶς πέθανε -τὲ κάποιο νοσοκομεῖο, εἶχε πεθάνει κι ὁ ναυτικός, λίγες μέρες ὕστερα (πληροφορία ἀνεξακρίβωτη). Ὁ Ρολάντος ἔμεινε χηρίο. Τᾶφησε μὲ μιὰ στεγνὴ κοπέλα, συνομηλική, του, μαυροφόρα (πεθαῖναν τ' ἀδελφάκια της ἀγόρια, ἢ κορίτσια ἀπὸ δεκαετίας) ποὺ εἶταν κι ἐλόγου της ἡ μόνη ραφτρα τοῦ χωριοῦ. Ἔρωτας μεγάλος. Καὶ κατόπι ἔγινε ὁ πόλεμος, ἐφυγε ὁ Ρολάντος. Καὶ τώρα τοῦ ζαναγύρισε, ἢ πρῶτη του δουλειὰ εἶτανε νὰ κανονίσει τὴν κοπέλλα ἐπίσημα ὅπῶ τὸν πατέρα της. Αὐτὸν ὅμως ἔφερε δυσκολίες, γιατὶ εἶτανε πολιὸς πολεμιστὴς, ἔ-καινε δυὸ χρόνια στὸ Βερντὲν καὶ σ' ἄλλες διασήμες μάχες τοῦ 1914—18 καὶ δὲν ἔστρεγε νὰ πάρει ἡ κόρη του ἄνθρωπο τοῦτον ἐδῶ τοῦ πολέμου. «Δὲ θέλω φυνᾶδες σπίτι μου, δὲ θέλω ἀμάχους στὴ φαμελιά μου!» Μὰ τὸ Ρολάντο τὸν ἀγαποῦσαν ἄλλοι μεσόκοποι τοῦ χωριοῦ, ὁ Ἀλιμπέρης ὁ μυλωνάς, ὁ Κλουσκάρ, ὁ φορεσιπράχτορας, ὁ Ρεφανέλ, ὁ Δημάρχος, ὁ Γκούργκος ὁ ξενοδόχος, ποὺ εἶταν κι αὐτοὶ παλιοὶ πολεμιστὲς, μὲ πολλὰ παράσημα ἀνδρεῖα στὸ στῆθος τους, μὲ διπλώματα, μὲ φωτογραφίες σὲ ἱστορικὲς ἐφημερίδες τοῦ τόπου, πρόσωπα ὅ-λα τους ἡρωϊκά, περήφανα, ποὺ ἀναγνωρίζαν τὴ Δουγκέρκη, ἀναγνωρίζανε δικό τους καὶ τὸ Ρολάντο, κι ἐπειδὴ ὁ ἔρωτας εἶτανε μεγάλος, μεγάλη κ' ἡ ἠλικία τῆς κοπέλλας, κι' ἐπειδὴ ὁ πεθερός φοβέριζε κι ἔλεγε θὰ κάνω καὶ θὰ δείξω ἂν τύχει καὶ πάρει ἡ κόρη μου «αὐτὸν τὸν ἄμαχο», οἱ δικοὶ μας ἀφήσανε μιὰ Κυριακὴ τὸ φάρεμα (ὅπου ὁ Ἀλιμπέρης τοὺς κουβαλοῦσε μὲ τ' αὐτοκίνητό του καὶ τοὺς πήγαινε νὰ ρίξουνε λαφθαρὰ τὰ πλεμάτια τους στὶς ὄχτες τοῦ ποταμοῦ Σερσοῦ), καὶ πήγανε στὸν πεθερό, τὸν βρήκανε ἀπὸ περβολάκι του, ὅπου κορφολογοῦσε τὶς ντοματιές. Τοὺς πῆρε τὴ χειμωνιάτικη τραπεζαρία ποὺ τὴν εἶχανε κλειστὴ καὶ μὸ'ζε δροσιά καλο-δα πρὶν ἀπὸ τὶς παντρειές του κι ἄλλη μιὰ δεύτερη κι ὁλοκλήρη ἑβδομάδα μετανιαμῆλια. Τυχαῖαν μερικοὶ χηριοὶ ζόρικοι, ποὺ δὲ δεχόταν καὶ τὸ κακὸ συνεχίζοταν τὶς-δυὸ ἀριζούμενες ἑβδομάδες. Μὰ ὁ Ρολάντος εἶταν παιδὶ γαλάντικο. Τοὺς ἄφησε τὸν ρωτήσουν τρεῖς φορές, ἐπὶ τρεῖς μέρες:

«Ἀκομοντρὰς, ἀκομοντρὰς πάς;»

Καὶ τὴν τρίτη μέρα, ὅπως τὸ λέει τὸ Ἐθιμο, θγῆκε στὸ παραθῦρ: του:

—Ἀκομοντεράς!

Εἶχε ὅφσει κιόλας παραγγελία στὸ Γκούργκο, τὸν ξενοδόχο ποὺ εἶταν κοιλαρὰς μέγας, καὶ μὸ»πας καὶ φροῦσε κάτι γυαλιὰ ποὺ τᾶχε κληρονομήσει ἀπ' Ἕνα θεῖο του πολυταξιδεμένο καὶ ποῦτανε κι αὐτὸς μὸ»πας (φρόνον ἐκεῖνοι οἱ παλαιοὶ ξαΐρανε ἀπὸ ματογυάλια!» Ἔλεγε ὁ Γκούργκος), εἶχε παραγγείλει ὁ Ρολάντος νὰ ἑτοιμάσουνε στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Γκούργκου τὰ πιοτὰ γιὰ νὰ κεράσουν τὴν παρέα. Παρέα μεγάλη, παρέα τρικοῦδερτη καὶ ποῦχε δίψες ἀχόρταγες, μ' ἐκεῖνον τὸ μεγάλο γιὸ τοῦ Ἀλιμπέρη γι' ἀρχηγό της. Αὐτὸς εἶταν ὁ θιασάρχης τοῦ τριήμερου κακεῦ. Μὰ εἶταν καὶ καλὸ παιδί. Ἀνέβηκε, ἄρπαξε τὸ Ρολάντο, τοῦδωσε δυὸ-τρεῖς καρπαζιές, ὅπου ἄνοιξε ἡ μύτη τοῦ ράφτη μας, τοῦδωσε τὸ μανταῆλι του νὰ σκουπιστεῖ, τὸν ἔβαλε μπρὸς καὶ τράβηξε ὁ κόσμος ὅλος κ' οἱ στρατιῶτες ποῦχαν ἔρθει νὰ δοῦν ἀπὸ περέργεια, τραβήξανε στὸ ξενοδοχεῖο. Ὅπου, ἀλήθεια, τὰ πάντα εἶταν στὴν ἐντέλεια. Τὰ τραπέζια, τὰ πιοτά, τὰ φῶτα μέσα ἀπὸ τὶς κληματαριές τῆς αὐλῆς — κάτι πολλὰ φανοράκια, ποὺ ὁ Γκούργκος τὰ εἶχε κληρονομήσει κι αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο ἐκεῖνο μὸ»πα θειό του. Ἔξερε ὀρεῖ καὶ δυὸ στρατιῶτες Πολωνοὺς μὲ φυσαρμόνικες, ποὺ ξαίρανε γαλλικὰ χορουδάκια. Καὶ φούντωσε ἕνα τρικοῦδερτο γλέντι.

Ὡστόσο, αὐτὰ ὅλα τάκανε ὁ Γκούργκος γιὰ χάρη τοῦ ἐγγονοῦ του, ποὺ εἶχε τελειώσει τὶς προλάλες τὸ γυμνάσιο. Αὐτὸς εἶναι τὸ ἀρεθιστήριο πρόσωπο τῆς ἱστορίας. Ἕνα παιδὶ ξανθό, κουρεμένο, ψηλό, ποὺ τὸ λέγανε Φρὰντς. Πρῶτος στὰ μαθήματα καὶ κάμε κουταμάρας στὴν τρέχουσα ζωή. "Οπου ὁ Γκούργκος τόνε λάτρευε. Σοῦ ἔβειχνε τοὺς ἐλέγχους του. Παντοῦ ἄριστα, ὅπου καὶ νὰ κοίταζες, ἄριστα, καὶ πάλι ἄριστα. Εὐγενικὸ παιδί, καλοδεματο καὶ σκυφτό. Μέσα στὰ δεκαπέντε ἐγγόνια τοῦ Γκούργκου τὰ νιμμα καὶ τὰ τιμμένα, αὐτὸ εἶταν τὸ ἄνομο ἐγγόνι. Ἡ μητέρα του τᾶχε μπλέξει μ' ἕναν Γερμανὸ αἰχμάλωτο τοῦ "Ἄλλου Πολέμου, ποὺ ἔτσι μείνει ἐκεῖπεῖρα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνακωχή. «Ἔνας λαμπρὸς νέος αὐτὸς ὁ Γερμαναράς!»; λένε ἀκόμη οἱ σύγχρονοί του, μὲ συγκίνηση. «Ἔνας Γερμανὸς ἀπὸ φαμίλια... Φαίνεται ἡ φαμίλια τοῦ θὰ τοῦ ἔγραψε κάτι τὸ ἰδιαίτερο... Κι ὅσο γιὰ τοὺς κ' ἐμαλιες, ξαίρεις, ἔχουν πάντα κάτι ἰδιαίτερα. καὶ γράφουνε καὶ τὰ κάνουν πάντα θάλασσα. Πῆρε, λοιπόν, τὸ γράμμα ὁ ἄνθρωπος κι ἔφυγε πίσω στὴν πατρίδα του», μοῦ ἐξήγησε ὁ ἀκριβὸς μου Καμίγιος. "Εφυγε κι ἀφῆκε τὴ γυναῖκα του, χωρὶς νὰ γίνει ποτὲ λόγος περὶ γάμου. Μὰ εἶταν ἡ πιὸ ἀγαπημένη κόρη τοῦ Γκούργκου. «Ἔνα φίνο κοριτσάκι, σὰν ἐλαφίνα, ποὺ δὰν τὰ νοιάζουνταν μέσα στὸ ξενοδοχεῖο, μὰ φίνα, τόσο φίνα, ποὺ κανένας μας δὲν τὸ κατάλαβε πῶς εἶτανε σ' ἐνδιαφέρουσα καὶ γέννησε τοῦτονε τὸν παῖδαρο τὸ Φράντς!»' Κι ἄμα ρώτησα τὸν Καμίγιο τὶ ἔγινε, πῶς εἶταν τώρα ἡ μητέρα τοῦ Φράντς, μ' ἀκούταξε κατάπληκτος : «Ἐδὲν τὸ ξαίρετε; Πέθανε στὴ γέννα. Εἶναι κεῖ πάνω, στὸ νεκροταφεῖο μας.. "Ολοι μας, ὅλο τὸ χωριό, κι ἐμεῖς, καὶ τὰ παιδιά, κ' οἱ γυναῖκες, πήγαμε στὴν κηδεία της, μιὰ φίνα, φίνα κοπελλοῦδα, ποὺ κλαίγανε κ' οἱ πέτρες. Καὶ τώρα, τοῦτο τὸ παιδί, τ' ἀγαποῦμε ὅλοι μας. Τὸ δικό μας παῖδι εἶναι μ' ὅλους μας; Μᾶς δίνει συμβουλές, μᾶς ξηγᾶει τὰ ἔγγραφα τοῦ ραδιοφωνοῦ, μᾶς λέει τὰ σαγόνια καὶ τὴν κεφαλὴ τοῦ ψηλά, φωνάζαν πρὸς τὰ παράθυρα τοῦ Ρολάντου, τὸ παλαΐκό:

— 'Ακομοντεράς, ἀκομοντεράς πάς;

πὸ στὴν ἑλληνικὴ εἶναι περίπου:

—Δέχεσαι ἢ δὲ δέχεσαι;

Μὰ δεχτεῖ νὰ πλερώσει σ' ὅλους τὰ πιοτά. Κι ἀν δὲ δεχόταν ἡ χηρίος, ἡ κοσμοχαλασιὰ αὐτὴ θὰ ἔκολουθοῦσε μιὰν ὁλόκληρη ἑβδομάδα.

Ὁ κόσμος, ὁλοένα μαζεύουνταν στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Γκούργκου γιὰ τὰ κεράσματα. Κωβαλιόταν καὶ κάτι σοβαρὸ φαμελίτες νὰ δοῦν τὴ νυολαία, θρῆκε καὶ ὁ Ραφανέλ, ὁ Δήμαρχος, μὲ τὶς δυὸ του κόρες, ποὺ φοφέγανε γιὰ κίνηση καὶ γιὰ χορούς. Μέσα στὸ πλῆθος θρίσκουνταν καὶ μερικοὶ στρατιῶτες, ἀπὸ τὴ Βόρεια Γαλλία, ποὺ εἶχανε πιάσει κιόλας δουλειὰ στὸ Μονεστιὲ, νὰ μὴ χάνουν τὸν καιρό τους μὲ τὰ τράβαλα καὶ μὲ τὶς μάκρυστες τῆς πολιτικῆς, ἀπὲ τὴν ἀνακωχὴ καὶ τὶς κοῦκουβιοκέφαλες διπλωματικὲς λογοτριβὲς τῆς.

Οἱ Πολωνοί, μὲ τὶς φυσαρμόνικες, πιπέρνανε τὸ γλέντι ἔξω στὴν αὐλή, εἶχαν πρῶτο στὸ γιορτάσι: τὸ γιὸ τοῦ Ἀλιμπέρη καὶ μέσα, στὶς ἀπλόχωρες αἴθουσες τοῦ χωριάτικου ξενοδοχείου, τὰ κουτσόπινα οἱ σοβαροὶ μπεκρῆδες. Πίσω ἀπ' αὐτούς, στὸ τελευταῖο τραπέζι, εἶχε θρονιάσει κι ὁ Φράντς μὲ δυὸ συμμαθητές του, ποὺ τοὺς κοιτοῦσανε ἀπὸ τὴν Τσιλοῦζα, εἶταν αὐτοὶ οἱ τρεῖς ὁ μ;ιστοῦχοι τοῦ Γυμνασίου, καὶ τοὺς φιλεξενοῦσε ὁ Γκούργκος, μιὰ ἑβδομάδα τώρα, γιὰ χάρη τοῦ ἐγγονοῦ του. Κι ὁ ἐγγονὸς εἶταν ἀπόψε στὶς δόξες του. "Ενας Φράντς, ἀγνός, ρωτοῦς. Κανεὶς δὲν ἤξαιρε ἀπὸ ποιὰ ὥρα εἶχε ἀρχίσει νὰ πίνει μὲ τοὺς δυὸ συμμαθητές, ποὺ πήραν τὰ πιοτά, πῶς ἐεμοναχιάστηκαν γιὰ νὰ γίνουν ξαφνικὰ τέτοιο δημόσιο θέαμα κρεπάλης καὶ τραγουδιοῦ. Γιατὶ τραγουδοῦσαν, γκαρίζαν, οὐρλιάζαν καὶ σκλήριζαν ἀντάμα... Ὁ Γκούργκος εἶχε ἀντιληφτεῖ τὸ κακὸ ποὺ γινότανε μέσα στ' ἄμαθα σπλάχνα τεὺς, ἐρχόταν, τοὺς κοίταζε, ἔγερνε τὴν κεφαλή, ἔσιαζε τὰ γυαλιὰ τοῦ κι ἔφευγε μελαγχολικός. Δὲν ἤξαρε τὶ νὰ πεῖ. Πλησίαζε τοὺς πελάτες. ἔσιαζε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὰ γυαλιὰ τοῦ καὶ μουρμούριζε μιὰ φράση τὴν ἴδια, ἀκούραστα: «Ὡστόσο, γεράσαμε...» κι ἔφευγε, δὲν ἔβινε καμμιὰ σημασία στὸν πελάτη, καμμιὰ σημασία στὴν ζωὴ ἀφοῦ τὴ σύντριβαν τὰ γεραταιὰ, καμμιὰ σημασία σ' ὅλον ἐτοῦτον ἐδῶ τὸν κόσμο ποὺ γλεντοῦσε, ἀφοῦ κι αὐτοὺς τὰ γεραταιὰ τοὺς τσακίζανε μιὰ μέρα, ἐπαναλάβαινε τὴ φράση του: «Ὡστόσο γεράσαμε!» καὶ κατέβαινε τὶς σκάλες, νὰ πάει νὰ δεῖ τὶ γινόταν κ' οἱ ἄλλοι ποὺ χορεῦαν στὴν αὐλή, μὲ τοὺς Πολωνέζους, μὲ τοὺς στρατιῶτες. Αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες «ἦς ὑποχώρησης, αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες τῆς ἀνακωχῆς...

Ὁ Γκούργκος, κι ὁ Κλουσκάρ, κι ὁ Ἀλιμπέρης, κι ὁ Καμίγιος, κ' ἐ-ἄλλοι ποὺ εἴπαμε, ὅλοι τους παλιοὶ πολεμιστὲς τοῦ 14, τὴν εἴχαν ἀκούσει ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο τὴν ὑπογραφὴ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Ἰουνίου 1940. Τοὺς εἶδα ποὺ τὴν ἀκούανε κλαίοντας. Ἄντρες θεριακωμένοι, ἀκούανε καὶ κλαίγανε. Ὁ Γκούργκος ἀπὸ τότες πιὰ δὲν μποροῦσε νὰ δεῖ στρατιῶτη. Κι ὅσο γιὰ τοὺς κ' ξιωματικούς... Αὐτὸ εἶν' ἄλλη ὑπόθεση, πιὸ ἄγρια καὶ σκληρή. Δὲ γίνεται νὰ τὸ ποῦμε τώρα. Οὔτε κι ὁ Γκούργκος τάλεγε, μόνο μουρμούριζε: «Γεράσαμε ὡστόσο...». Εἶχε λυγνέψει, μέρα μὲ τὴ μέρα περίσσευε τὸ μεράκι: του μ' αὐτὰ πόλεγε τὸ ραδιόφωνο, κ' ἡ μόνη του πιὰ στοργή, ἡ μόνη του παρηγοριά, ποὺ δὲν τὴν μπατσούκανε κανένας, εἶταν ὁ ἐγγονός του, οἱ νέοι ἀνθρῶποι, οἱ νέοι Γάλλοι ποὺ θὰ φτιάνανε τὴν αὔριανὴ Γαλλία καὶ θὰ γυρεύανε τὸ γδικιωμό της. Θὰ εἶταν αὐτὰ ἐκεῖ τὰ παιδιά, σὰν τοὺς ἴδιους, τοὺς περίφημους Γάλλους τοῦ "Ἄλλου Πολέμου. Δὲν πειράζει τοῦ πίναινε ἀπόψε. Μὰ γιατὶ τραγουδοῦσαν ἔτσι ἄγαρμπα; Δὲν εἶταν σωστό. Μπορούσανε νὰ τὸ ποῦν ὅσοῦν οἱ στρατιῶτες τοῦ ἀθλιου ντροπιασμένου πολέμου... Δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς δοῦν. Μαγιασμένος, σερέτης, πικρός, πῆγε κι ἔκλεισε τὰ ἠλεκτρικά. Κατέβηκε ὕστερα τρεχάτος στὴν αὐλὴ καὶ ψήλωνε στὰ κάθε φανοράκι, ψήλωνε στὰ νυχοπόδαρά του, φυσοῦσε, ἔσβαφοσοῦσε καὶ τσοῦνε. Οἱ χορευτὲς διαλυθήκαν. Τελευταῖο φόγανε κ' οἱ Πολωνέζοι μὲ τὶς φυσαρμόνικές, ποὺ εἶτανε ἀγαπητοὶ τοῦ Γκούργκου. Μονάχα σ' αὐτοὺς γόρεψε κὰ δικαιολογηθεῖ. «Αὐτοὶ εἶναι ἄλλοι ἄνθρῶποι, αὐτοὶ πολεμήσανε...» Χτυποῦσε τοὺς ὦμους τους μὲ τὶς χοντρὲς του ἀπαλάμες, κι ἐκεῖνο: καταλάβαιαν. Κάπου-κάπου λαλοῦσαν κάτι βραχνὸ οἱ φυσαρμόνικες κι ἀναταράζουνταν ὁ Γκούργκος. Χωρίστηκαν σὰν πόρτα, μὲ τὰ τέσσερα, σκαλοπάτια. «Προσέξτε; προσέξτε, εἶναι τέσσερα, μὴν πέσετε...» εἶπε στοὺς ἔξω ὁ Γκούργκος, ὁ λατκὸς εὐγενὴς αὐτὸς Γάλλος, ὁ νομπιλίσσιμος, κι ἐτρεξε ἀμέσως ἐπάνω νὰ δεῖ τὶ ἔκανε ὁ ἐγγονός. Μὰ δὲ βρῆκε κανεὶς.

"Αρωτσι ὁ ἐγγονὸς κ' οἱ ἀριστοῦχοι συμμαθητές του: Τὸ ξενοδοχεῖο εἶχε ἀδειάσει, κατασκότεινο, ἔρημο, μὲ τὴ σιωπὴ στὰ παραθύρια, στὶς θόρειες Γαλλίαι, ποὺ εἶχανε πιάσει κιόλας δουλειὰ στὸ Μονεστιὲ, νὰ μὴ χάνουν τὸν καιρό τους μὲ τὰ τράβαλα καὶ μὲ τὶς μάκρυστες τῆς πολιτικῆς, ἀπὲ τὴν ἀνακωχὴ καὶ τὶς κοῦκουβιοκέφαλες διπλωματικὲς λογοτριβὲς τῆς.

«Προσέξτε, εἶναι τέσσερα, μὴν πέσετε. Οἱ καημένοι οἱ Πολωνέζοι, οἱ καλοί, οἱ Λεβέντες Πολωνέζοι... Προσέξτε... Γεράσαμε...»

"Ἐμεινε ἐκεῖ. Πονοῦσαν τὰ γόνατα, τὰ γεροντικὰ του πόδια, μὰ δὲν ἔφευγε. Σὰ νὰ εἶτανε ἐφρουδὲς. Περάσανε δυὸ ὧρες. Ποῦ εἶχε πάει, τὶ εἶχε γίνει ὁ ἐγγονός του; Εἴχανε μεθοῦσε τὰ παιδιά, εἶτανε πρωτόφωλοι ὁ ἐγγονὸς του στὸ μεθοῦσι. "Αστραψε τότες στὴ σκέψη του ἡ εἰκόνα τοῦ ποταμοῦ ποὺ κύκλωνε τὸ χωριό, τὸ νερό, τὸ ρέμα, ὁ μῦλος τοῦ Ἀλιμπέρη καὶ χόθηκε ὁ Γκούργκος μέσα στὸ ξενοδοχεῖο:

—Ὁ Φράντς, ποῦ εἶναι ὁ Φράντς, ἀνάψτε φανάρια, φέρτε φανάρια, ὁ Φράντς, ὁ Φράντς, τὸ σπλάχνο μου, ὁ Φράντς. Θέλω φανάρια!...

Ξύπνησε τὶς κόρες του, τὶς νύφες του, τὰ νύμφα, τὰ τίμια ἐγγόνια του καὶ ἀγήκανε ὅλοι τους ὁπὸ τὸ δρόμο νὰ βροῦνε τὸ Φράντς καὶ τοὺς συμμαθητές.

Μὰ τίποτε δὲ βρήκανε. Μιὰ ἐρημιὰ θάνατος. Οὔτε φῶς, γιατὶ ἀκόμη οἱ χωριάτες κρατοῦσαν τὴ συνήθεια τοῦ πολέμου καὶ δὲν τολμοῦσανε ν' ἀνάψουν, ν' ἀνοίξουν τὰ παντζούρια τους. Μέσα στὴ νύχτα, πίσω ἀπὸ τὸ φανάρι ἀμίλητες πηγαῖναν οἱ κόρες, οἱ νύφες, τὰ ἐγγόνια του, λαοὺς ἀ-μίλητος. Ξαναγυρίσαν στὸ ξενοδοχεῖο. ἀνεβήκανε νὰ κοιμηθοῦν κι ὁ Γκούργκος ἔμεινε μοργάχος, κάθησε στὴν πόρτα, κρατοῦσε ὑπῆρος στὰ σκέλια του τ' ἀναμμένο φανάρι καὶ περνοῦσανε μέσα ἀπὸ τὰ φρένα του δυὸ δυπλὲς, σωχτὲς, κατσαρές ἱστορίες καὶ μεγάλα παθήματα. Γιὰ τὸν πατέρα τοῦ ἐγγονοῦ, γιὰ τὴ μάνα ποῦ πέθανε, «ἐκεῖνο τὸ φίνο κορίτσι ποὺ ὅλα τὰ πρόφταινε...»

Μέσα στὴ ζαλάδα του, στὸ ἄαρδο ὑπνισαμα τοῦ κοριεοῦ του, ἄκουσε κάτι περπατησιές. Εἶταν μιὰ περίπολο στρατιῶτες. Εἶδαν τὸ φανάρι του, πλησιάσαν, τοῦ μιλήσανε. Κι' ἄμα ἄκουσαν τὸ κακὸ ποὺ τοῦ τύχαινε, ἔλλαν οἱ στρατιῶτες τὰ γέλια. Τοὺς τρεῖς ἀριστοῦχους τοὺς εἶχανε ἀρεῖ ποὺ κοιμοῦνταν τὰ ἀπόμπλιο τοῦ Ἰουνίου 1940. Τοὺς εἶδα ποὺ τὴν ἀκούανε κλαίοντας. Ἄντρες θεριακωμένοι, ἀκοῦανε καὶ κλαίγανε. Ὁ Γκούργκος ἀπὸ τότες πιὰ δὲν μποροῦσε νὰ δεῖ στρατιῶτη. Κι ὅσο γιὰ τοὺς κ' ξιωματικούς... Αὐτὸ εἶν' ἄλλη ὑπόθεση, πιὸ ἄγρια καὶ σκληρή. Δὲ γίνεται νὰ τὸ ποῦμε τώρα. Οὔτε κι ὁ Γκούργκος τάλεγε, μόνο μουρμούριζε: «Γεράσαμε ὡστόσο...». Εἶχε λυγνέψει, μέρα μὲ τὴ μέρα περίσσευε τὸ μεράκι: του μ' αὐτὰ πόλεγε τὸ ραδιόφωνο, κ' ἡ μόνη του πιὰ στοργή, ἡ μόνη του παρηγοριά, ποὺ δὲν τὴν μπατσούκανε κανένας, εἶταν ὁ ἐγγονός του, οἱ νέοι ἀνθρῶποι, οἱ νέοι Γάλλοι ποὺ θὰ φτιάνανε τὴν αὔριανὴ Γαλλία καὶ θὰ γυρεύανε τὸ γδικιωμό της. Θὰ εἶταν αὐτὰ ἐκεῖ τὰ παιδιά, σὰν τοὺς ἴδιους, τοὺς περίφημους Γάλλους τοῦ "Ἄλλου Πολέμου. Δὲν πειράζει τοῦ πίναινε ἀπόψε. Μὰ γιατὶ τραγουδοῦσαν ἔτσι ἄγαρμπα; Δὲν εἶταν σωστό. Μπορούσανε νὰ τὸ ποῦν ὅσοῦν οἱ στρατιῶτες τοῦ ἀθλιου ντροπιασμένου πολέμου... Δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς δοῦν. Μαγιασμένος, σερέτης, πικρός, πῆγε κι ἔκλεισε τὰ ἠλεκτρικά. Κατέβηκε ὕστερα τρεχάτος στὴν αὐλὴ καὶ ψήλωνε στὰ κάθε φανοράκι, ψήλωνε στὰ νυχοπόδαρά του, φυσοῦσε, ἔσβαφοσοῦσε καὶ τσοῦνε. Οἱ χορευτὲς διαλυθήκαν. Τελευταῖο φόγανε κ' οἱ Πολωνέζοι μὲ τὶς φυσαρμόνικές, ποὺ εἶτανε ἀγαπητοὶ τοῦ Γκούργκου. Μονάχα σ' αὐτοὺς γόρεψε νὰ δικαιολογηθεῖ. «Αὐτοὶ εἶναι ἄλλοι ἄνθρῶποι, αὐτοὶ πολεμήσανε...» Χτυποῦσε τοὺς ὦμους τους μὲ τὶς χοντρὲς του ἀπαλάμες, κι ἐκεῖνο: καταλάβαιαν. Κάπου-κάπου λαλοῦσαν κάτι βραχνὸ οἱ φυσαρμόνικες κι ἀναταράζουνταν ὁ Γκούργκος. Χωρίστηκαν σὰν πόρτα, μὲ τὰ τέσσερα σκαλοπάτια. «Προσέξτε; προσέξτε, εἶναι τέσσερα,

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

Τῆς ΜΕΛΙΣΑΝΘΗΣ

«Μ' ἀλωφάσαρο βῆμα
Κανεὶς ποτὲ δὲν πῆρτῆς
Τοῦ θανάτου τὴν δόξασο...».

**Σημείωνε στὸ τετράδιό του ὁ Σαραντάρης περυσι τέτοιον καιρό. Κι' ἀλήθεια στάθηκαν μιὰ προφητεία οἱ γραμμές του αὐτές. Ἀλαφρά, πολὺ ἀλαφρά — γιατὶ ἡ σάρκα του εἶχε δὴ

Γιώργου Σαραντάρη

Ἀνέκδοτα ποιήματα

Μόλις θὰ φέξει ὁ ἀνεμος
Θὰ φύγουμε
Δίχως φωνὲς καὶ θόρυβο
Δίχως τραγούδια ἀναρᾶ
Μὲ μόνη μιὰ μονάκριβη ἀγάπη
Γιὰ κάτι ἀνείρα ποὺ δὲ σαπίζουν
Καὶ μαλαματᾶτα ἀμέριμνοι
Θὰ περπατᾶμε
Πάνω στὴ σκόνη καὶ στὸν καιρὸ
Πάνω στὰ ζῶα τῆς γῆς
Καὶ στ' ἄνθια ποὺ δὲ μοιάζουνε τῆς γῆς
Θὰ εἶναι στιγμὴ
Ποὺ τὰ ποσλιὰ θὰ κρεῖναν βοήθεια
Γιὰ κάποιο κίνδυνο ποὺ τὰ μαρῶνει
Θὰ ἔχει σαστίσει ἡ φύση
Ἐμεῖς θὰ διώχνουμε μπροστά μας τὸ σκοτάδι
Σὰ φύλλα μιᾶς μεγάλης χαρᾶς
Σὰν ὄρθρους ποὺ τοὺς χαρίζουμε τὰ νιάτα
Θ' ἀφήνουμε πίσω μας τὸν κόσμο.

♣

Ἀκόμα δὲν μπόρεσα νὰ χύσω ἕνα δάκρυ
Πάνω στὴν καταστροφή
Δὲν κύτταξε ἀκόμα καλὰ τοὺς πεθαμένους
Δὲν πρόφταστα νὰ ἰδῶ πῶς λείπουνε
ἀπὸ τὴ συντροφιά μου
Γιὰς ἔχασαν τὸν ἀγέρα ποὺ ἐγὼ ἀναπνεῦο
Καὶ πῶς ἡ μουσικὴ τῶν λουλουδιῶν
Ὁ ῥόμβος τῶν ὀνομάτων ποὺ ἔχουνε τὰ πράμματα
Δὲν ἔρχεται σ' αὐτιά τοὺς
Ἀκόμα δὲν χλιμίντρησαν τ' ἄλογα
Ποὺ θὰ μὲ φέρουν πλάϊ τους
Νὰ τοὺς μιλήσω
Νὰ κλάψω μαζί τους
Καὶ ὕστερα νὰ τοὺς σηκώσω ὄρθιους
Ὅλοι νὰ σηκωθοῦμε σὰν ἕνας ἄνθρωπος
Σὰν τίποτα νὰ μὴν εἶχε γίνει
Σὰν ἡ μάχη νὰ μὴν εἶχε περάσει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας.

♣

Ὁ οὐρανὸς θὰ μιλήσει γιὰ μᾶς
Ὅταν ἐμεῖς θὰ πιοῦμε τὸ τραγούδι σὰν θάλασσα
Πάνω μας τὰ φτερὰ σου θ' ἀπλωθοῦν
Κι' ὁ γλάρος ὅλος ὁ γλάρος τοῦ ὀνείρου
Θὰ σχίσει τὸν ὁρίζοντα
Ἡ αὐγὴ κι' ἡ δύση θὰ προσευχηθοῦνε
Καὶ τὸ σπαθὶ τῆς ἀνοίξης θὰ μᾶς πετάξει
Καρπούζι στὴν ἀγκαλιὰ
Ἀλοῦθες ἀπὸ δέντρα
Γιὰ νὰ βαστάξουμε τὸν ἥλιο.

♣

Ἀπὸ μέσα μου θὰ φύγει ὁ στεναγμὸς
Αὐτὸ τὸ ἄστρο τῶν κακῶν ἡμερῶν
Ἡ λύση εἶναι σὰν τραγούδι
ποὺ ἀκόμα δὲν εἴπαμε
ἀλλὰ τὸ ξέρουμε ὅλοι ὅσοι ὑποφέρουμε τώρα
καὶ θὰ τὸ ποῦμε ἀφοβάλως
σπάνιες νὰ σωπάσουν ἐκεῖνοι ποὺ φλυαροῦν χωρὶς σκοπὸ
ἔτσι γιατὶ τοὺς ἔπιασε ἡ φόρα
τοὺς ἄβραξε ἡ λύσσα νὰ κάνουν θόρυβο
καὶ νομίζουν πὼς χορεύουν ἐνῶ τρέχουνε μέσα στὸ κενὸ
"Ὅταν πάψουν — Καὶ θὰ πάψουν
γιατὶ ὁ ἴλιγγος τοῦ τίποτα ἔχει ὅρια —
τότε θ' ἀνεβοῦμε ἐμεῖς στὴ σκηνὴ
καὶ θὰ χαρίσουμε στὸν καθένα
τὶ χαρὰ νὰ μὴν κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ δάχτυλά του
καὶ κάτι ἄλλο πιὸ ἐπίσημο...
Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ μυστικὸ
ποὺ ὑποχρεωθήκαμε νὰ κρατήσουν
Οἱ πονηροὶ ἂς μὴ χαμογελάσουν
Δὲ θὰ μιλήσουμε
Οἱ πονηροὶ εἶναι ἠλίθιοι
"Αν μιλούσαμε θὰ εἴταν καλὸ προπάντων γι' αὐτοὺς.

Τοῦ ἥλιου

Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς
ἂν ὁ ἥλιος μᾶς ἐνδιαφέρει στὸν ὕπνο ;
Ὁ ἥλιος τότε κρύβεται
χειρότερα παρὰ ὅταν ἔρχεται ἡ νύχτα
καὶ εἴμαστε ξόπνοι.
Ἐμεῖς τὸν ψάχνουμε χωρὶς νὰ τὸ λέμε σὲ κανένα
χωρὶς νὰ τ' ὁμολογοῦμε στὸν ἑαυτό μας
τὸν ψάχνουμε μὲ τὴν ψυχὴ
ποὺ σηκώνεται χωρὶς θόρυβο ἀπὸ τὴ γῆ
Τὸν ψάχνουμε μὲ τ' αὐτιά
ποὺ ἀνοίγονται στὶς μουσικὲς τοῦ αἰθέρα
Κι' ὁ ἥλιος κρυμμένος κάπου
μιλάει μὲ τὴ νύχτα ἐκεῖνη
ἀπ' ὅπου ἐμεῖς δὲ βγαίνουμε
Μιλάει μὲ τὴ νύχτα, ὄχι μὲ μᾶς
ποὺ εἴμαστε αἰχμάλωτοι τῆς νύχτας
καὶ ποὺ γυρεύουμε νὰ πετάξουμε
τουλάχιστο ἴσαμε τὰ σύνορά της
γιατὶ ἀπὸ κεῖ, εἴμαστε βέβαιοι, θὰ δοῦμε τὸν ἥλιο.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Τοῦ ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου κατάντησαν στεγνοὶ διανοητικοὶ ὑπολογισμοὶ καὶ ἔπαψαν νὰ εἶναι ἐκφραση ψυχικοῦ παλμοῦ, βαθύτερης ἀνάγκης καὶ ξεχείλισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

Ἔψεύτισαν. Ἔψεύτισαν ὁλότελα. Κι' ἐδίδαξαν τὸ ψέμμα. Κι' ἐψεύτισε ὁ κόσμος· κι' ἐψεύτισε ὁ ἄνθρωπος κι' ἐψεύτισαν οἱ κοινωνίες· κι' ἐψεύτισαν τὴ συστήματα. Κι' ἔλειψε τὸ Ἤθος. Καὶ ἔλειψαν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἠθικὲς ἀρχὲς ποὺ συγκροτοῦν τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς καὶ φυσιολογικὰ καὶ ζωντανὰ προάγουν τὸ πολιτισμός. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης ἦταν ψεύτικος. Βιομηχανία. Χωρὶς ψυχή! Χωρὶς Πνεῦμα.

Πόση δειλία καὶ ἀποκαρδίωση ὡς τὴν ἱστορικὴ ἡμέρα τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1940.

Μὰ τὸ Πνεῦμα, τέτοιο ποὺ ζήτησανα νὰ τὸ σχεδιάσω παραπάνω, δὲ χάνεται ποτὲ ἀπὸ τὸν κόσμο. Γιατὶ κι' ὁ κόσμος θὰ χανότανε μαζί του. Ζεῖ καὶ κρυφοδόσκες καὶ προετοιμάζεται γιὰ νὰ ὀρθωθεῖ τὴν ὥρα ποὺ θὰ πρέπει. Κι' ὅταν ἡ λόγχη ἔρχεται νὰ ὑπερασπίσει τόπους καὶ λαοὺς εἶναι τοῦτο τὸ πνεῦμα ποὺ ζωντανεύει. Κι' ὅταν ἡ λόγχη χτυπᾶει καὶ νικᾶει εἶναι ἡ ὑπαρξη τοῦ Πνεύματος ποὺ τὴν παραστέκει, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα. Γιατὶ ἡ «λόγχη καὶ Πνεῦμα εἶν' ἕνα — κὶ ἕνα ἡ ψυχὴ μαζὶ μὲ τὸ κορμί». Καὶ τότε ὅπως μᾶς τὸ λέει μὲ τὴν προφητικὴ εὐαισθησία του ὁ ποιητὴς ὅλα τ' ἀόρατα φανερώνονται καὶ θερεύουν.

"Ω! πόσο ἀλλοιώτικα θὰ μποροῦσαμε τώρα ποὺ ὁ ἀγώνας μας μᾶς ξύπνησε καὶ ζωντάνευψε ὅλες μας τὶς δυνάμεις, ν' ἀναζητήσουμε καὶ νὰ βροῦμε μέσα μας καὶ γύρω μας τὸ Πνεῦμα ἐτοῦτο ποὺ ἔφτασε νὰ ξεῖ σ' ἐμᾶς. "Ενας Θεὸς ὁρίζει τὰ πάντα! Κι' αὐτὸς ἐκπάτησε τὴ φλογα τοῦ ἀσβεστη στὴν ἱστορικὴ Ἑλλάδα. Κάθε κατάπαθεια καὶ κάθε ταλαιπωρία ἦταν βαλμένη ἀπὸ τὴ μοῖρα γιὰ νὰ προετοιμάσει τὴν ὥρα ἐτοῦτη τὴν ἀληθινὰ μεγάλη. Αἰώνων δουλεία ἐκράτησε τὴ μικρὴ Ἑλλάδα διάφθορη ἀπὸ τὴ βιομηχανία τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων λαῶν. Κι' ὅταν ἡ φορὰ ἄρχισε κι' ἐκεῖ, ἐξεχθῆκε ἡ Δεύτερη Παρουσία. Μοκάριοι οἱ προετοιμασμένοι. Τώρα μιὰ εἶναι ἡ ἐνδόμυχη λαχτάρα καὶ ἡ ἐσχὴ κάθε ἀνδρείου καὶ κάθε πνευματικοῦ λαοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ ἀγῶνας νὰ φτάσει ὡς τὸ τέλος. Νὰ εἶναι ριζικός. Ὁλοκληρωτικός. Νὰ ἀνταραχτοῦν ὅλοι καὶ ὅλα. Τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ τῆς ψυχῆς μας. Νὰ δοκιμαστοῦμε πολύ, πάρα πολὺ ποὺ νὰ βάλουμε ὅλη μας τὴ δύναμη, νὰ ξεπλακωθοῦμε ἀπὸ τὸν ψεύτικο κόσμο ποὺ βάραινε τὴν ἀνθρωπότητα, νὰ γυμνοθοῦμε ἀπὸ τὰ ἄψυχα κινήματα μιᾶς ἀζώντης ζωῆς καὶ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸν ἑαυτό μας. Νὰ ξαναβροῦμε τὸ Θεό μας. Δὲ θέλουμε τώρα εὐκολες λύσεις. Δὲ θέλουμε συμβατικότητες καὶ συνθηκολογήσεις. Ὅλα γιὰ ὅλα. Καὶ ὁ Θεὸς μαζί μας. Θὰ τυραννιστοῦμε καὶ θὰ ὑποφέρουμε θὰ πολεμήσουμε καὶ θὰ νικήσουμε. Καὶ τὴν ἐπαύριο θὰ ἀνατείλει ἕνας κόσμος ἠθικώτερος.

«Κόσμος Ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος»

Τότε θὰ μπορέσουμε νὰ ζήσουμε. Νὰ ζήσουμε σαν ἄνθρωποι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ Θεοῦ.

Σ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀρχαϊκὸ κεφάλι. Βρέθηκε στὴν Ἀίγινα καὶ εἶναι τοποθετημένο στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας

...Ἡ λόγχη καὶ τὸ πνεῦμα εἶν' ἕνα κι' ἕνα ἡ ψυχὴ μαζὶ μὲ τὸ κορμί.

ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Ὁ κόσμος ἀνατοράζεται ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. "Οσοι ἔχουν μπεῖ μέσα στὸν τραγικὸ μὰ καὶ ἐξιλεωτικὸ τοῦτο χορὸ ζοῦνε τὴν ἀγωνία τοῦ σήμερα καὶ ἡ μοῖρα τους ἐτοιμάζει τὶς γραφὲς γιὰ τὸ αὔριο. Καὶ τοῦτη ἡ μοῖρα εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ ὑπάρχει καὶ ζεῖ μέσα στὸν ἄνθρωπο. Καὶ τοῦτος ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ψυχικότητα καὶ ἡ ὑγεία ποὺ τώρα ζεῖ μέσα στοὺς λαοὺς τοὺς γεροὺς ἀπὸ τὴν ἰδιοσυστασία τους, τοὺς ἀμόλευτους καὶ ἀδιάφθορους ἀπὸ τὰ παραστρατήματα αἰώνων ἀναίσθητων καὶ ἀσυνόρητων καὶ ἀσυγκίνητων καὶ ἄψυχων.

Ὁ κόσμος ἀνατοράζεται ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Κι' ἡ ἀνατραχὴ τοῦτη ὅλο καὶ γίνεται δεύτερη. Ὅλο καὶ γίνεται φοβερώτερη. Ὅλο καὶ ἀγριοειδεῖ. Οἱ λαοὶ ποὺ στηρίχτηκαν ἀπάνω στὰ ἐκθαμπωτικὰ φαινόμενα τῆς σύγχρονης πραγματικότητας καὶ προσεταιρίστηκαν τὸ πνεῦμα τῆς καὶ τὸ βαθύτερο νόημά της καὶ ἐμειναν συνεπεῖς πρὸς τὸ μεγαλοδυναμικὸ Σήμερα, μπορεῖ νὰ τρέμουν καὶ νὰ φοβοῦνται κατὰ τὴν κρίσιμη ἐτοῦτη ὥρα, ποὺ ἡ ἀνατραχὴ ὅλο καὶ μεγαλώνει μὰ οἱ λαοὶ πιστοὶ τοῦτη τὴν ἀγρια στιγμὴ καὶ τὴν φαινομενικὰ ἀδέξιαση σὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ξέρουν νὰ ξαναγυρίσουν στὸ ἑαυτό τους, ἔχουν τὴν ἀγνότητα καὶ τὴ δύναμη, τὴν ἀμόλευτη τῆς γῆς τους, νὰ ξαναβροῦν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ξαναζήσουν τὸ Θεό τους, οἱ λαοὶ τοῦτοι δὲν τρέμουν, δὲ φοβοῦνται, θερεύουν ὅλο καὶ περισσότερο καὶ περιμένουν καρτερικὰ κάθε δοκιμασία, κάθε ταλαιπωρία, ἐτοιμοι γιὰ ὅλα καὶ σιγουροι γιὰ τὴ νίκη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἀληθειας τοῦ δημιουργικοῦ καὶ «ψυχικοῦ» Πνεύματος. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ οὔτε δὲν τὴ σκέφτονται τὴν περαστικὴ τοῦτη τραγικὴ ἀνωνία ποὺ ὅσο ἐκείνη θερεύει, τόσο τοὺς θερεύει κι' αὐτούς.

Καὶ τότε πιὰ ἡ δύναμή τους δὲν κρίνεται ἀπὸ τὶς ὁρικὲς τοῦ βασιλείου της. Ἡ δυναμικὴ οὐσία τῆς αἰώνιας καὶ ὀργανικῆς μέσα στὴ Δημιουργία ἀνθρώπινης ψυχικότητας θὰ νικήσει τὴν ἐσκολα πληθώρικὴ καὶ φαινομενικὰ πλούσια, ὡστόσο ἄψυχη, βιομηχανία Ἰδεῶν καὶ Κόσμων. Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀληθινὸ καὶ βαθὺ ποὺ γεννιέται καὶ νίνετ-ι στὸ πιὸ μέσα τοῦ ἀνθρωπου καὶ κυβερνάει μὲ ἄχνα ψυχικὴ τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ οὐσία, ἡ λειτουργία κι ἡ ἐνέργεια ποὺ ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται «Πνεῦμα», ἐκεῖνο ποὺ πρανματικὰ στὴ ζωὴ τῶν αἰώνων ἔπαψε τὶς μενάλες κορυφώσεις τῶν ἀληθινῶν πολιτισμῶν. Θὰ γνωιαστεῖ τὸν κόσμο καὶ θ' ἀπλωθεῖ στὸ τέλος σὰν ἡλιόχαρη αἴθρία. Ὕστερα ἀπὸ τὸ σίφουνα καὶ τὴν κοσμοταραχή.

Γιατὶ τοῦτο τὸ Πνεῦμα εἶναι ποὺ ὀρθώνεται σήμερα καὶ χτυπάει τὶς ἄχαρες συνέπειες μιᾶς ζωῆς στεγνῆς καὶ χωρὶς ψυχή, μιᾶς ζωῆς ξερῆς «προγραμματικῆς ἐνέργειας» ὅπως τὴν εἶχα ἄλλοτε, πολὺ πρὶν ξεσπάσει ἡ ὑπόρα. ὀνομάσει.

Τ' ἀναθὰ τῆς ἀνθρώπινης μηχανικῆς διανόησης κυριάρχησαν σ' ὅλες τοὺς τὶς ἐκδηλώσεις καὶ σηκώθηκαν μοιραῖα καὶ τὸν χτύπησαν. Κι' αὐτὸς ξυπνάει κι' ἀντιστέκεται καὶ θὰ νικήσει.

Ἡ ἀνθρώπινη διανόηση γίνηκε μὲ τὸν καιρὸ μηχανική καὶ ὅσο προόδευε στέγνωνε τὴ λειτουργία της ἀπὸ κάθε ψυχικὴ δόνηση καὶ προχωροῦσε σ' ἕνα μηχανικὸ πολιτισμὸ ποὺ ὁποδοῦλωσε τὰ πάντα. Ἕνας αἰώνας ἐπιστημονισμοῦ καὶ μηχανικῆς ἐπινόησης ὑποδουλωσαν τὸν ἄνθρωπο σὲ ἄψυχα ὄντα, σὲ ἐπιστημονικὰ συστήματα καὶ σὲ ψεύτικη ἐκφραση. Ἡ μηχανὴ ἐθάμπωσε τὰ πάντα καὶ ἡ ἀσυγκίνητη ἐπινόηση κυριάρχησε.

ΕΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Τοῦ Γ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗ

"Αν εἶναι σωστὸ, πὼς ὅποιος πεθαίνει δικαιώνεται στὴ συνείδηση τοῦ κόσμου ποὺ μένουν, γιὰ τὸν Σαραντάρη, τὸν πρῶτο νεκρὸ τοῦ πολέμου ἀπὸ τὴν πνευματική μας οἰκογένεια, δὲν χρειάζεται νὰ καταφύγουμε σ' αὐτό, γιὰ νὰ χαρᾶξουμε πάνω στὴ νωπὴ πλάκα τοῦ τάφου του λόγια ἐγκάρδια καὶ φιλικά. Γιατί, ὁ ἄτυχος νέος δὲν ἦταν ἀπὸ κείνους ποὺ δημιουργοῦνε γύρω ἀπὸ τὸ ἄτομό τους μίση κι' ἐχθρότητες. Δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ πεθάνει πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς δημιουργικῆς του δραστηριότητας καὶ στὴν ὑρίμανση τῆς σκέψης του, γιὰ νὰ τὸ ἀποκτήσουμε τὴ δικαίωση. Σημνὸς καὶ φιλήσυχος καθὼς ἦταν, ἀδόρυβος καὶ ντροπαλός, πέρασεν ἀπ' ἀνάμεσά μας ἀφήνοντας μιὰν ἀγαθὴ ἀνάμνηση. Ἀκόμα καὶ ὅσοι ἦσαν κηρυνμένοι πολέμιοι τῆς αἰσθητικῆς ἀντλήψης ποὺ ἀκολουθοῦσε αὐτὸν δὲν τὸν παρεξηγοῦσαν καθόλου, γιατὶ ἤξεραν πὼς εἶχαν νὰ κάνουν μ' ἕνα νέον εἰλικρινῆ καὶ ἀγνὸ ποὺ δὲν ἔδινε οὔτε στὶς πεποιθήσεις του, οὔτε στὶς ἐκδηλώσεις του τὴ σφαγὴ τοῦ πάθους.

Θυμοῦμαι ἀλλοτε τὶς ἀτέλειωτες συζητήσεις καὶ διαπληκτισμοὺς μας γύρω ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρανε, καὶ τὴν προσπάθεια ποὺ ἔκανε ὁ εὐγενικὸς συνάδελφος νὰ πείσθεῖ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις μας, νὰ εἰσχωρήσει στὸν κόσμο μὲ τὸ δικό μας, ποὺ ἤτανε γι' αὐτὸν μιὰ «ἀγνωστη γῆ», ἔτσι καθὼς ἐμεῖς ἀντλούσαμε, πάνω ἀπ' ὅλα, τὴ γνώση μας κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴ ζωή, ἐνῶ ἐκεῖνος πύργωνε τὴν πεῖρα του ἀπὸ τὰ βιβλία — καὶ μονάχ' ἀπ' αὐτά. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς γνωριμιάς μας, μοῦ ἔβωσε τὴν ἐντύπωση πὼς ἀγνοοῦσε ὁλότελα τὴ ζωή — αὐτὸς ποὺ μέσ' ἀπ' τοὺς μαιάνδρους τῶν φιλοσοφικῶν στοχασμῶν προσπαθοῦσεν ἴσα-ἴσα νὰ τὴν ἐξηγήσει! Εἶχεν ἕνα αἴσθημα συγκρατημοῦ ἀπέναντί μας, παρ' ὅλο ποὺ ἐρχόταν μὲ θέρμη καὶ εἰλικρίνεια νὰ μᾶς γνωρίσει, σὰ νὰ συναισθανόταν πὼς τοῦ ἔλειπε κάτι γιὰ νὰ κατανοήσει τὸν κόσμο τὸ δικό μας, τὴ ζωντανὴ στάση ἀντίκρυ σ' ὅλα τὰ πράγματα, ποὺ σφράγιζε τὴν πορεία μας. Μερικὲς στιγμὲς, ποσπαθοῦσε νὰ ταυτιστεῖ μαζί μας. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωνε. Κι' ἐμεῖς πάντα ἕνας ξένος, ὄχι ὅμως παρεξηγημένος, μά, ἀπεναντίας, συμπαθέστατος γιὰ τὴν εἰλικρίνειά του καὶ τὶς ἀγνὲς του προθέσεις. Ἴσως αὐτὸ νὰ ἦταν τὸ καλύτερο γιὰ κεῖνον, ἀφοῦ ἐδῶ ἔβρισκε τὴν ἰσορροπία τῆς σκέψης του καὶ τὴ λύτρωση τῆς ψυχῆς του. Κι' ἐμεῖς τὸν ἐκτιμοῦσαμε ἔτσι περισσότερο.

Ὡστόσο, ἔξω ἀπ' ὅλ' αὐτά, ποὺ θὰ τὰ ξεκαθαρίσει, ἄλλωστε, μιὰν ἄλλη μέρα, ἡ ἀδέκαστη Κριτική, ὁ Σαραντάρης ἦταν ἕνας ποιητής. Οἱ ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν Τέχνη, ἡ στάση του ἀντίκρυ στὴ ζωή, οἱ ἀναζητήσεις του, τὰ ἴδια του τὰ κείμενα, δὲν ἔχουν νὰ κάνουν τίποτα, μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ μαγικὴ λέξη: Ὁ Σαραντάρης ἦταν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, ἕνας ποιητής. Τελευταῖα μάλιστα ἄρχισε κι' ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει αὐτὸ καὶ νὰ δίνει ὅλη του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν προτίμηση στὴν κατεύθυνση αὐτή, ποὺ ἴσως νὰ διαισθανόταν πὼς τὸν ὁδηγοῦσεν ἀσφαλέστερα στὴ ποθη-ὴν ἀποκάλυψη ὅλων τῶν μυστηρίων ποὺ τὸν περιφέγγανε βασανιστικα. Τὸ τελευταῖο του βιβλίο — ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Στοὺς φίλους μᾶς ἄλλης χαρᾶς» — ποὺ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ τὸν προσέξει ἰδιαίτερα καὶ ἡ ἐπίσημη Κριτική, ἦτανε μιὰ ἀφετηρία γι' αὐτόν. Ἂν ἡ μοῖρα δὲν τοῦ στεροῦσε τὸ φῶς σὲ μιὰν ἡλικία ποὺ ὁ καθένας κάνει μιὰν ἀνακεφαλαίωση καὶ μιὰν ἀναθεώρηση τῆς ζωῆς του, ξεκινῶντας πιὰ γιὰ τὸν σίγουρο δρόμο ποὺ θὰ σφραγίσει ἐπεύθυνα τὸ πέρασμά του ἀπὸ τοῦτο τὸν κόσμο. Ἐχω τὴ βεβαιότητα, πὼς ὁ ἄτυχος φίλος μας θὰ δίνοταν ὁλότελα στὰ ἀκριβήματα τῆς ψυχῆς του, καθὼς μάλιστα εἶχε κατορθώσει τελευταῖα, μὲ τὴν τοποθέτησή του σὲ μιὰ πίστη, νὰ ἰσορροπήσει τῆς σκέψης του τὴν ἀγωνία. Καὶ θἄμενε αὐτὸ ποὺ τὸν προόριζε ἡ μοῖρα: Ἕνας ποιητής, ποὺ ὅποια γλώσσα κι' ἂν μιλοῦσε, θὰ συγκίνοῦσε τοὺς ὁμοιους του, γιατὶ ἡ Ποίηση δὲν ἔχει ἀνάγκη προσαρμογῆς σὲ τοῦτη ἢ ἐκείνη τὴν ἀντίληψη, γιὰ νὰ συγκινήσει τοὺς ἀνθρώπους. Φτάνει νἄναι εἰλικρινὴς καὶ πηγαία. Καὶ ἡ ποίηση τοῦ Σαραντάρη, καὶ γιὰ κεινους ἀκόμα ποὺ δὲν μπορώσανε νὰ τὴν καταλάβουν ἢ νὰ τὴ συμπαθήσουν, εἶχεν ἀναμφισβήτητα, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα.

Γ. Μ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ποίηση καὶ μουσική

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τῆς ΑΛΕΞ. ΛΑΛΑΟΥΝΗ

Ἡ Μουσική, ἀναμφισβήτητα, μιλᾶει μιὰ γλῶσσα νοητὴ κι ἀντιληπτὴ ἀπ' ὅλους καὶ σὰν Τέχνη κατ' ἐξοχὴν τῆς καρδιᾶς, ἀγγίζει κάθε καρδιὰ ἀνοιχτὴ στὶς ψωρφιὲς τῆς, μ' ὅλο ποὺ — ἴσια - ἴσια ἐπειδὴ εἶναι γέννημα, πάνω ἀπ' ὅλα, αἰσθήματος καὶ φαντασίας — δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἄξιο μουσικὸ ἔργο χωρὶς ἰδιόνια χαρακτήρα, χωρὶς τὴ σφραγίδα τοῦ τόπου καὶ τοῦ περιβάλλοντος ποὺ τὸ γέννησε. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὴν Ποίηση. Ἀπὸ ἕνα ποίημα ὅσο κι ἂν εἶναι Μουσική — οἱ πρόγονοί μας λέγανταις «Μουσική», ἐννοοῦσαν καὶ τὴν καθεαυτὸ Μουσική καὶ τὴν Ποίηση καὶ τὸν Χορό — ὅσο κι ἂν μποροῦμε νὰ νοιώσουμε τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμό τοῦ, δὲν μποροῦμε νὰ συλλάβουμε καὶ τὸ νόημά του, ἂν δὲν κατέχουμε τὴ γλῶσσα ποὺ εἶναι γραμμένο. Ὡστόσο, ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Μουσικῆς κι ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ πέφτει πιὸ εὔκολα στὴ λαϊκὴ ἀντίληψη, εἶναι τραγούδι, εἶναι δηλαδὴ, μιὰ ὁλοκλήρωση αἰσθήματος καὶ σκέψης, καρδιᾶς καὶ νοῦ. Κι' ἔτσι ὁλοκληρώνεται πρέπει νὰ τὸ νοιώσει ὁ ἀκροατής.

Ἀλλά, γιὰ νὰ τὸ νοιώσει ὁ ἀκροατής, γιὰ νὰ ἐπέλθει ἡ ἄμεση ἐπικοινωνία, ἡ ποθοῦμενη καὶ ἀπαραίτητη ἑπαφὴ μεταξὺ καλλιτέχνη καὶ ἀκροατῆ, πρέπει, φυσικὰ, ὁ ἀκροατὴς νὰ ξέρει τὴ γλῶσσα τοῦ τραγουδιοῦ κι ἄλλο τόσο νὰ τὴν ξέρει κι ὁ καλλιτέχνης. Ἂν τὸ ποιητικὸ κείμενο δὲν ἔπαιξε κανένα ρόλο, δὲν θὰ γράφοταν καθόλου. Γιὰ νὰ γράψει ὁ συνθέτης μιὰ μουσικὴ ἀπάνω σ' ἕνα ποίημα, θὰ πεῖ πὼς αὐτὸ τὸ ποίημα μίλησε στὴν ψυχή του κι αὐτὸ θέλησε νὰ ἐρμηνέψει, νὰ ἐκφράσει μὲ τὴ μουσική του. Ἀλλὰ πῶς τότε θὰ νοιώσουμε αὐτὴ τὴ μουσικὴ σύνθεση, ἂν δὲν καταλαβαίνουμε τὸ κείμενο; "Αν ἡ ἑρμηνεία κοὶ ἡ ἀπόλαυση ποὺ πηγάζει ἀπ' αὐτὴν εἶναι μισή;

Καὶ δίκιο! Μ' ὅλη τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς μας ζωῆς, μ' ὅλο ποὺ καταφέρανε νὰ κάνουμε κτῆμα μας ὅλα τὰ αἰώνια κι ἀθάνατα μουσικὰ ἔργα, δὲν μᾶς σταμάτησε καθόλου αὐτὸ τὸ τόσο ἁπλὸ καὶ τόσο βασικὸ ζήτημα. Ἀκοῦμε ὅλα τὰ μουσικὰ ἔργα — τραγούδια, ὀρατόρια, ὄπερες — καὶ τὰ νοιώθουμε κατὰ τὸ ἥμισυ. Γιατὶ οἱ τραγουδιστὲς κ' οἱ τραγουδίστριές μας ἐπιμένουν ἢ νὰ τραγουδοῦν σὲ ξένες γλῶσσες, ἢ οἱ ἀκατανόητα ἑλληνικά.

Εἶναι οἱ δυὸ πόλοι ποὺ θὰ περιστραφεῖ αὐτὴ ἡ μικρὴ μελέτη. Κι ἂς δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὸ ζήτημα.

Ἰδεῶδες, θέσεις, θὰ ἦταν ἕνα μουσικὸ ἔργο μὲ λόγια, νὰ τραγουδᾶται στὴ γλῶσσα ποὺ γεννᾶ γραφεῖ. Ἰδέες, εἰκόνες, νοσθήματα, μὰ καὶ συλλαβὲς καὶ φωῦγοι ἀκόμη ἐρίσκονται στεν-ότατα δεμένα μὲ τὴ μουσική, στὴ λέξη τὰ καὶ καθρεφτίζονται στὴ μουσική. Ὅμως, οὔτε ὁ τραγουδιστὴς μπορεῖ νὰ ξέρει ὅλες τὶς γλῶσσες, ὥστε νὰ μπεῖ στὴν οὐσία καὶ στὴν ψυχὴ τῆς γλῶσσας ποὺ θὰ ἐρμηνέψει, οὔτε ὁ κόσμος ποὺ θὰ τὸν ἀκούσει, μπορεῖ νὰ τὶς ξέρει. Κι ἔπειτα, τί θὰ πεῖ «ξέρω μιὰ ξένη γλῶσσα»; Ξέρω νὰ τὴ διαβάσω, νὰ τὴ μιλήσω, νὰ πιθηκίσω τὴν προφορά της. Τὴ ζῶ ὅμως; Τὴν αἰσθάνομαι; Ὄχι. Κάθε γλῶσσα ἔχει τὴν ψυχή της, κάθε γλῶσσα εἶναι καὶ μιὰ ψυχή. Ἀλλὰ κάθε ἄνθρωπος ἔχει μονάχα μιὰ ψυχή. Καὶ ἐπομένως μιὰ γλῶσσα. Τὴ δική του. Μόνο στὴ δική του γλῶσσα μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ ἐλεύθερα, μόνο τὴ δική του γλῶσσα μπορεῖ νὰ μιλᾶει ἀπόλυτα σωστά. Ἔννοιῶ τὴ μητρική γλῶσσα. Αὐτὴν ποὺ ἄκουσε ὁλόγυρά του ἀπὸ τὴ βρεφικὴ του ἡλικία, κτύπη ποὺ τὸν ἀνάθρεψαν. Γιατὶ δὲν εἶναι μονάχα οἱ πνευματικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ λόγοι, εἶναι καὶ οἱ τεχνικοί. Ἡ φωνή, ἡ ἀμιλία, ἡ ὁμφή, ἡ ἀναπνοή, εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνέργειας ὁρισμένων ὀργάνων τοῦ σώματός μας, τὰ ὀργάνων ποὺ διαμορφώνονται καὶ σχηματίζονται σύμφωνα μὲ τὸ κλῖμα καὶ τὸ περιβάλλον, ὅπου γεννιόμαστε κι ἀνατρεφόμαστε, σύμφωνα μὲ τὴ μητρική μας γλῶσσα. Ξέρω καὶ ξέρετε σίγουρα "Ἕλληνες ποὺ μιλᾶνε τέλειὰ μιὰ ξένη γλῶσσα. Μὲ αὐτοὶ εἶναι ἀδύματο νὰ μιλήσουν σὰν "Ἕλληνες τὴ δική τους. Ἀνατραφῆκανε μὲ μιὰ ξένη γλ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

3.

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Αι. ι ια τα παραπάνω(1) δεν ἐφταιγε τόσο ἡ ποσότητα τοῦ πληθυσμοῦ, ὅσο ἡ ἐλλειψη χρημάτων· γιατί ἀπό δυσκολίες επισιτισμοῦ δὲν ὀδηγήσαν ἐκεῖ στρατὸ σημαντικὸ παρὰ μονάχα ὅσον εἶχαν τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν συντηρήσουν ἐπιτόπου καθώς θὰ πολεμοῦσε. Σὰν ἔφτασαν στὴν Τροία καὶ βγῆκαν νικητές στὴν πρώτη σύγκρουση (κι αὐτὸ εἶναι φανερό, ἐπειδὴ ἄλλως δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ ὀχυρώσουν τὸ στρατόπεδό τους), φαίνεται πὼς οὔτε τότε δὲ χρησιμοποίησαν ὅλες τὶς δυνάμεις τους συγκεντρωμένες, ἀλλὰ τὸ ρίξανε στὴν καλλιέργεια τῆς χερσονήσου(2) καὶ στὴ διαρπαγὴ τῆς χώρας ἀπὸ ἔλλειψη τροφίμων. Ἔτσι βαστάξαν δυνατότερα οἱ Τρῶες, ἀφοῦ αὐτοὶ εἶταν σκορπισμένοι, στὸ διάστημα τῶν δέκα χρόνων, ἔχοντας ἰσοπαλία μὲ τοὺς Ἕλληνες ποὺ μέναν κάθε φορὰ στὸ στρατόπεδο. Ἂν ὅμως εἶχαν πάει μὲ τρόφιμα περίσσια καὶ ὅλοι μαζί, χωρὶς ν' ἀπασχολοῦν τὰ μὲ καλλιέργειες καὶ μὲ διαρπαγές, ἐξακολουθοῦσαν ἀσταμάτητα τὸν πόλεμο, εὔκολα θὰ νικοῦσαν στὴ μάχη καὶ θὰ παίρνανε τὴν Τροία, μιὰ ποὺ οἱ ἄλλοι χωρὶς νάναι συναγμένοι, ἀλλὰ μονάχα μ' ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ, αὐτὸ ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ κάθε φορά, μπορέσανε νὰ κρατηθοῦν. Ἂν ὅμως πολιορκοῦσαν ἐπίμονα τὴν Τροία, θὰ τὴν ἐκυρίευαν γρηγορώτερα καὶ μὲ λιγώτερο κόπο. Ἀλλ' ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων καὶ οἱ προηγούμενες ἐπιχειρήσεις δὲν εἶταν σπουδαῖες κι αὐτὴ ἡ ἴδια ἐκστρατεία, ἡ πιὸ φημισμένη ἀπ' ὅλες τὶς προγενέστερες, ἀποδείχνεται ἀπ' τὰ γεγονότα πὼς εἶταν κατώτερη τῆς φήμης καὶ τῆς γνώμης ποὺ ἐπικρατεῖ ἴσαμε τὶς μέρες μας ἐξαιτίας τῶν ποιητῶν.

ΟΙ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΕΙΣ ΕΛΑΚΟΣΤΟΡΩΝ

XII. Ἀλλὰ καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὰ λοῦθουν Τρωϊκὰ δὲν ἐπαψαν οἱ μετακοπὲς στὴν Ἑλλάδα, ἔτσι ποὺ αὐτὴ δὲ γνώρισε ἡσυχία γιὰ νὰ μεγαλώσει ἀριθμητικά. Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπ' τὴ Ἴλιο, ποὺ βάσταξε καιρό, ἔφερε κι αὐτὴ πολλὲς μεταβολές. Στὶς περισσότερες πόλεις γινόνταν ταραχὲς κι ὅσοι ἐξαιτίας τους διώχνονταν ἀπὸ τὸν τόπο των ἐχτίζαν ἄλλες πόλεις. Ἔτσι οἱ Βοιωτοὶ σὲ σημερινοί, ἐξήντα χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸ πέσιμο τοῦ Ἰλίου(3), ἀναγκασμένοι ἀπὸ τοὺς Θεσσαλοὺς ν' ἀφήσουνε τὴν Ἄρνη(4), πήγανε κι ἔκαστοι σε ἑθνικὴ σύνταξη στὴ περιφέρεια ποὺ λέγεται σήμερα Βοιωτία καὶ ἄλλοτε τὴ λέγαν Καδμηΐδα (στὸ μέρος ὅμως ἐκεῖνο βρισκόταν κι ἀπὸ πρὶν ἕνα μέρος δικό τους, ἀπ' ὅπου προέρχονταν κι ὅσοι Βοιωτοὶ λάβανε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας). Εἴκοσι χρόνια ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς κατέχτησαν τὴν Πελοπόννησο κι οἱ Δωριεῖς μαζὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλῆ. Ἀφοῦ τέλος ἡ Ἑλλάδα ἐξασφάλισε ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὴν ἡσυχία της καὶ πάψανε πιὰ οἱ ἐμφύλιοι ἀγῶνες, τότε ἄρχισε νὰ στέλνει ἀποικίες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποίκισαν τὴν Ἰωνία καὶ τὰ περισσότερα νησιά, ἐνῶ οἱ Πελοποννήσιοι τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, καθώς καὶ μερικὲς περιοχὲς τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδας(5). Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀποικίες ἱδρύθηκαν ὕστερ' ἀπὸ τὰ Τρωϊκά.

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

XIII. Τώρα ποὺ ἡ Ἑλλάδα γίνηκε ἰσχυρότερη καὶ καταγινόταν ν' αὐξήσει τὴ πλούτη της περισσότερο ἀπὸ πρίν, ἐπιθάλλονταν ἀπολυτορχικὰ οἱ πολιτεύματα στὶς περισσότερες πόλεις, ὅσο μεγάλωναν τὰ ἔσοδά τους (προτήτερα εἶχανε βασιλεῖα κληρονομική(6) μὲ ὁρισμένα προνόμια). Συνόμα οἱ Ἕλληνες ὁρμοῦν σὲ μεγάλες ἐκστρατεῖες ἀπὸ τὴν θάλασσα. Οἱ Κορίνθιοι λέγεται πὼς εἶταν οἱ πρῶτοι ποὺ χρησιμοποίησαν πλοῖα ὁμοια στὸ σχῆμα μὲ τὰ σημερινὰ καὶ λένε πὼς στὴν Κόρινθο ναυπηγήθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ τριήρεις στὴν Ἑλλάδα. Σὲ Σέρουμε πὼς ἔκαμε κι γιὰ τοὺς Σάμιους τέσσερα κεράδια ὁ Κορίνθιος ναυπηγὸς Ἀμεινοκλῆς. Κι ἔχουν περάσει τρακόσια χρόνια περίπου ποὺ πῆγε ὁ Ἀμεινοκλῆς σὲ στὴ Σάμο ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ τωρινοῦ πολέμου(7). Ἡ ἀργαιότερη ναυμαχία ἀπ' ὅσες γνωρίζουμε ἔγινε μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Κερκυραίων κι ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε διακόσια ἑξήντα χρόνια ἴσαμε τὴν παραπάνω χρονολογία(8). Ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι καποτικοῦσαν στὸν ἰσθμό, ἦ πόλη τους εἶταν ἀνέκαθε κέντρο ἐμπορικό, γιατὶ οἱ "Ἕλληνες -- τόσο οἱ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ὅσο καὶ οἱ ἀπέξω — ἐπικοινωνοῦσαν τὸν παλιὸ καιρὸ ἀπὸ τὴ στεριὰ τὸ περισσότερο παρὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, περνώντας ἀπ' τὴ χώρα ἐκεινῶν. Εἶχανε καὶ πλούτη πολλὰ οἱ Κορίνθιοι, ὅπως τὸ βεβαιώνουν οἱ ἀρχαῖοι ποιητὲς(9) ποὺ ὀνόμαζαν τὴν πόλη τους «βαθὺ πλούτη». Ἀφότου οἱ Ἕλληνες ἐπιθῶθηκαν στὴ ναυσιπλοΐα, οἱ Κορίνθιοι ἔχοντας στόλο δικό τους ἐξολόθρεψαν τοὺς πειρατὲς καὶ ἀνοίγοντας στὸ ἐμπόριο μιὰν ἀγορὰ ἀπὸ δυὸ μεριές, ἀνάβειξαν τὴν πόλη τους ἰσχυρὴ ἀπὸ τὰ ἔσοδά της. Ἀργότερα οἱ "Ἰωνες ἀπόφτασαν κι αὐτοὶ ἀξιόλογο ναυτικό(10). στὰ χρόνα τοῦ Κύρου, τοῦ πρώτου βασιλιᾶ τῶν Περσῶν, καὶ τοῦ Καμβύση, τοῦ γιοῦ τοῦ πολεμώντας αὐτοὶ μὲ τὸν Κύρο, ἐξουσάσαν τὴ γειτονική τους θάλασσα κάμποσον καιρό. Στὴν ἴδια ἐποχὴ τοῦ Καμβύση καὶ ὁ Πολυκράτης, ὁ τύραννος τῆς Σάμου, ἔχοντας στόλο ἰσχυρό, ὁπόταξε ἀρκετὰ νησιὰ καὶ τὴ Ρήνεια(11), ποὺ τὴν ἀφιέρωσε στὸ Δήλιο Ἀπόλλωνα. Τέλος οἱ Φωκαεεῖς, τὸν καιρὸ ποὺ ἵδρυαν τὴ Μασσαλία(12), νικεύσανε σὲ ναυμαχία τοὺς Καρχηδονίους.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ Ο ΣΤΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΔΕΝ ΕΙΤΑΝ ΞΙΟΛΟΓΟΣ

XIV. Αὐτὲς εἶναι κι οἱ μετοικεσίες στὴν Ἑλλάδα, ἔτσι ποὺ αὐτὴ δὲ γνώρισε ἡσυχία γιὰ νὰ μεγαλώσει ἀριθμητικά. Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπ' τὸ Ἴλιο, ποὺ βάσταξε καιρό, ἔφερε κι αὐτὴ πολλὲς μεταβολές. Στὶς περισσότερες πόλεις γινόνταν ταραχὲς κι ὅσοι ἐξαιτίας τους διώχνονταν ἀπὸ τὸν τόπο των ἐχτίζαν ἄλλες πόλεις. Ἔτσι οἱ Βοιωτοὶ σὲ σημερινοί, ἐξήντα χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸ πέσιμο τοῦ Ἰλίου(3), ἀναγκασμένοι ἀπὸ τοὺς Θεσσαλοὺς ν' ἀφήσουνε τὴν "Ἀρνη(4), πήγανε κι ἔκαστοι σε ἑθνικὴ σύνταξη στὴν περιφέρεια ποὺ λέγεται σήμερα Βοιωτία καὶ ἄλλοτε τὴ λέγαν Καδμηΐδα (στὸ μέρος ὅμως ἐκεῖνο βρισκόταν κι ἀπὸ πρὶν ἕνα μέρος δικό τους, ἀπ' ὅπου προέρχονταν κι ὅσοι Βοιωτοὶ λάβανε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας). Εἴκοσι χρόνια ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς κατέχτησαν τὴν Πελοπόννησο κι οἱ Δωριεῖς μαζὶ μὲ τοὺς Ἡρακλῆ. Ἀφοῦ τέλος ἡ Ἑλλάδα ἐξασφάλισε ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὴν ἡσυχία της καὶ πάψανε πιὰ οἱ ἐμφύλιοι ἀγῶνες, τότε ἄρχισε νὰ στέλνει ἀποικίες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποίκισαν τὴν Ἰωνία καὶ τὰ περισσότερα νησιά, ἐνῶ οἱ Πελοποννήσιοι τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, καθώς καὶ μερικὲς περιοχὲς τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδας(5). Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀποικίες ἱδρύθηκαν ὕστερ' ἀπὸ τὰ Τρωϊκά.

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

XV. Τέτοιο εἶταν τὸν καιρὸ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία τὸ ἀνάστημα τῆς χώρας· ἔπειτα ἀρχίσανε νὰ ἐμφανίζονται τὰ τύραννοι κι ὅλοι ὅσοι εἶχαν τὴ τέχνη γιὰ τὴν προφύλαξη τῆς ζωῆς τους καὶ γιὰ τὴν αὔξηση τῆς ἀστικῆς περιουσίας τους μὲ ὅσο γίνοταν μεγαλύτερη ἀσφάλεια· καὶ καμμιὰ πράξη ἀξιόλογη δὲν ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ μέρους των, ἐξὸν κάτι μικροεπιθέσεις κατὰ τῶν γειτόνων τους. Μόνο οἱ τύραννοι τῆς Σικελίας ἀφοῦ ἐνώθησαν καὶ γίνουν πανίσχυροι(19). "Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα γιὰ ἕνα μεγάλο διάστημα βρῆκαν πάμπολλα ἐμπόδια, ὥστε νὰ μὴ διαπράξει ἀπὸ κοινοῦ κανένα κατόρθωμα λαμπρό, ἐνῶ ἔλειπε κάθε προτοβουλία κι ἀπὸ τὶς πόλεις ποὺ εἶταν χωρισμένες.

ΚΑΤΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΤΥΡΑΝΝΩΝ, ΑΠΟΚΡΟΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ, ΠΡΟΣΤΡΙΒΕΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΔΙΜΟΝΙΩΝ

XVIII. Ἀλλὰ στὸ τέλος οἱ τύραννοι τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν μερῶν, ποὺ νοιὰ καιρὸ εἶχαν καταπιαστεῖ ἀπ' αὐτούς, ἐξοντώθηκαν — οἱ περισσότεροι κι οἱ πιὸ κατοπινοί τους — ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμόνιους(20), ἐξὸν νὰ τύραννα τῆς Σικελίας(21). (Ἡ Λακεδαίμονα, πραγματικά, ὕστερ' ἀπ' τὴν ἐγκατάσταση τῶν Δωριέων(22) ποὺ τὴν κατοικοῦνε σήμερα, μολονότι ἀναστατώθηκε ἀπὸ πολὺ διχασμοὺς(23) περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη πόλη ποὺ γνωρίζουμε, πέτυχε νόμους καλούς(24) ἀπὸ πολὺ παλιά· καὶ δὲ δοκίμασε ποτὲ ἐξουσία τυραννικὴ περάσαν τετρακόσια χρόνια καὶ κάτι παραπάνω ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ σημερινοῦ πολέμου ἀφότου οἱ Λακεδαιμόνιοι κυβερνιοῦνται μὲ τὸ ἴδιο πολίτευμα, κι ἀπ' αὐτὸ πῆραν τὴ δύναμη νὰ τοχτοποιήσουν καὶ τὼν ἄλλων πόλεις τὸν τρόπο τὰ ἑσωτερικά.)

(Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

(1). Ἡοὺ δὲν εἶχε συγκεντρωθεῖ ὅλη. πολὺς στρατὸς στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας.

(2) Ἔννοεῖ τὴν ἀντικρυνὴ τῆς Θρᾴκης.

(3) Ἡ πτώση τῆς Τροίας εἶναι ἀδύνατο, φυσικά, νὰ καθορισθεῖ μὲ ἀκρίβεια. Πάντως οἱ ἀρχαῖες παραδόσεις τὴν τοποθετοῦν στὸ ἔτος 1184 π. Χ.

(4) Ἡ "Αρνη βρισκόταν στὸ κέντρο τῆς Θεσσαλίας, ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Ἐνιπέα καὶ Ἀπιδανό. Πολὺ ἔστω' ἀπὸ τὴν καταστροφή της, στὸ μέρος ἐκεῖνο σωζόταν ὁ ναὸς τῆς Ἴτωνίας Ἀθηνᾶς.

(5). "Οσοι τὴν Κόρσικο, τὴν Κέρκυρα, τὴ Λεσκάδα, τὴν Ἀμβρακία, τὸ Ἀνακτόριο, ποὺ εἶταν ὅλα σπαρτοκτεσῆς ἀποικίες.

(6) Γιὰ τὸ εἶδος αὐτῶ τῆς βασιλείας γράφει ὁ Ἀριστοτέλης στὰ Ποιλιτικά, βιβλίο III, κεφ. IX. 7 καὶ βιβλίο IV, κεφ. V, 8.

(7) Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος τελείωσε τὸ 401. Ἄρα θὰ ἔχουμε 404+300 =704 π. Χ.

(8) Δηλαδὴ τὸ 664 π. Χ. δὲν ξέρουμε ἕρως τίποτε τὸ θετικὸ γιὰ τὸν πόλεμο αὐτὸ τῆς Κορίνθου κατὰ τὴς ἀποικίες τῆς.

(9) Πραγματικὰ ὁ "Ομηρος ("Ιλιάς Β. 570) ὀνομάζει τὴν Κόρινθο «βαθύζωνον» καὶ ὁ Ἡσίοδος ('Ο λίμπ., XIII, 4) «βαθύδενδρον».

(10). Γιὰ τὸ ναυτικὸ τῶν "Ἰωνων δὲς Ἡρόδοτο, βιβλ. I, κεφ. XXVII καὶ CLXIII. "Ὅσα γιὰ τὸν Σαμίων καὶ τοῦ Πολυκράτη τὸν Ἐλαιν, βιβλ. III, κεφ. XXXIX, XLIV καὶ CXXII.

(11) Γιὰ τὴ Ρήνεια καὶ τὴν ἀφιέρωσή της γράφει ὁ Θουκυδίδης, βιβλ. III, κεφ. CIV.

(12) Ἡ ἀποίκιση τῆς Μασσαλίας τοποθετεῖται γύρω στὸ 600 π. Χ.

(13) Ὁ Ρέλωνας, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν, εἶχε προσφέρει στοὺς "Ἕλληνες (σημεῖωνε μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου, βιβλ. VII, κεφ. 158), κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ Περσικοῦ πολέμου 200 τριήρες, ποὺ αὐτοὶ ὅμως δὲν τὲς δέχτηκαν βρίσκοντας τὶς προτάσεις του ἀπαράδεκτες. Ὅσο γιὰ τοὺς Κερκυραίους, αὐτοὶ εἶχαν σκαλίει 60 σκάφη, ποὺ δὲ ὑπόσταν νὰ ἀφίσουν μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο (στὸ ἴδιο, βιβλ. κεφ. 168).

(14) Γιὰ τὸν πόλεμο αὐτὸ ξαναμιλᾶ παρακάτω, κεφ. 41.

(15) Δηλ. τὰ κοσμογονικὰ σκοπεύε.

(16) Αἰτία αὐτοῦ τοῦ πολέμου εἶταν ἡ κατοχὴ τοῦ Δηλιανεῖου παλίου. πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Βοιωτίας.

(17) Ἔννοεῖ τὴς Μ. Ἀσίας.

(18) Δηλ. τὰν "Ἰωνιαν παραλίων, ἀπ' τὰ ὁποῖα ὅμως (κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, I. 169) τὴ Χίο καὶ τὴ Σάμο τὰ εἶχε ὑποτάξει πιὰ ὁ Κῦρος.

(19) Ὁ Ἰστορικὸς ἀπ' ὅλους τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι ὁ Γέλωνας, ποὺ νίκησε τοὺς Καρχηδονίους στὴν Ἱμέρα.

(20) Οἱ Λακεδαιμόνιοι διέλυσαν τοὺς τυράννους τῆς Ἀθήνας, τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυώνας, τῆς Βοιωτίας, τῆς Νάξου, τῆς Θάσου, τῆς Μήλου κ. ἄ. (Ἡρόδ. ἀγκεκιὰ Ἀριστοτέλη, Πολιτικά, βιβλ. V, κεφ. 8, 2).

(21) Οἱ τύραννοι τῆς Σικελίας διαστρεφθήκαν ἄς τὸ 472 στὸν Ἀτράγαντα καὶ ἄς τὸ 465 στὶς Συρακοῦσες.

(22) Ὁ Θουκυδίδης γράφει πὼς ἡ Λακεδαίμονα ὠρόθηκε ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς, ἐπειδὴ ὁ αὐτοὺς χρονεστόσε τὴν ἀνάδειξή της καὶ ἄς ἔχει γιατὶ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς εἶταν ἀκατοίκητη. Ἡ ἐρμηνεία αὐτοῦ νοεῖται καλόπαρα. Ἂν μεταπτέφουμε τὴ γραφή: κτίσιν τοῦ κειμένου σὲ κτίσαν.

(23) Βλέπε ἀγκεκιὰ τὸν Παυσανία στὰ «Λακωνικὰ» βιβλ. III.

(24) "Ἀνάβαστε ἀπὸ τὴν «εὐνομία» ποὺ τοὺς ἀποδίνει ὁ Ἡσιόδος μας, ὁ Ἡόδοτος γράφει (βιβλ. I, κεφ. 65) τοὺς «ἔχουν κοσμοκρατίσει σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων.

ΟΙ "ΠΕΡΣΕΣ„ ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΚΑΙ Η "ΕΛΛΑΔΑ„ ΤΟΥ ΣΕΛΛΕΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

πενη ζωή καὶ νὰ μὰς ἐκπροάσει ὁλο του τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐπανάσταση. Ἡ ἀξία τοῦ ποιήματος βρίσκεται στὸ λυρικό καὶ ὄχι στὸ δραματικὸ μέρος, ἡ «Ἑλλάδα» εἶναι περισσότερο ἕνα λυρικὸ ποίημα ἀφθαστης ὁμορφιάς παρὰ θεατρικὸ ἔργο.

«Οἱ «Πέρσες» τοῦ Αἰσχύλου ποὺ ἔδωσαν τὴν πρώτη φορμὴ στὴ σύλληψη τοῦ ποιήματος» γράφει ὁ Σέλλεϋ κι' ἀν διαβάσετε τὸ ποίημα θὰ δεῖτε ὅτι ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ κάπως τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν «Περσῶν» καὶ κάνει ἕναν παραλληλισμὸ μεταξὺ τῆς Ἐπαναστάσης καὶ τῶν Περσικῶν πολέμων. Τὸ δράμα ἀρχίζει μὲ Ὑοῦ, δίως καὶ οἱ «Πέρσες», μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἔδῶ ὁ Χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ γυναῖκες, αἰχμάλωτες, ποὺ προλέγουν τὸν ἐρχομὸ τοῦ πνεύματος τῆς Ἐλευθερίας στὴν Εὐρώπη.

»Ὅταν τὸ νοιώσουμε αὐτὸ βαθιὰ, θὰ βροῦμε καὶ τὸ δρόμο, ποὺ θὰ μᾶς ὁδηγήσει στὴν πραγμάτωση. Τὸ ἔργο εἶναι τεράστιο, μὰ καὶ τεράστια ἐξευρωτικὴ εἶναι ἡ συνειδοτοποίησή του. Μπορεῖ νὰ στυλώσει τὶς καρδιές, νὰ ξυπνήσει λαχτάρες, νὰ πυργώσει τὸ νοῦ σὲ τολμήματα καὶ ἔργα μεγάλα καὶ ἀπολαμπρυκτικά. Δεκάδες, ἑκατοντάδες, χιλιάδες πρέπει νὰ γίνουν οἱ ἐρευνητές, ἱστορικοί, ἀρχαιολόγοι, φιλόλογοι. Ἡ πολιτικὴ κοινότητα, ποὺ θὰ ἔχει ζωντανὴ συνείδηση γιὰ ἕνα τέτιο ὑψηλὸ ἔργο, πρέπει νὰ χορηγήσει τὰ μέσα γιὰ τὴν πραγμάτωσή του».

Καὶ ὁ κ. Ἀλεξάνδρου καταλήγει, πὼς «δὲν εἶναι ὄνειρο ἀπραγματοποίητο ἕνα «Ἰνστιτοῦτο ἐνθρωποτισκῶν σπουδῶν» μ' ἕδρα τὴν Ἀθήνα (...) ἀπ' ὅπου θὰ φωτίζεται, θὰ πλουτίζεται καὶ θὰ καθοδηγεῖται ὅλη ἡ μορφωτικὴ ἐργασία, ποὺ στηρίζεται στὴ μελέτη καὶ ἀναδίωση τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ».

"Ἐπειτα ἀπὸ τὸ ὡραῖο καὶ φωτεινὸ αὐτὸ ὄνειρο δὲν ἔχω, βέβαια, τίποτ' ἄλλο νὰ προσθέσω, παρὰ μονάνα τὴν εὐχή μου γιὰ τὴν πραγματοποίησή του, μπρὰ στὴ νέα Ἑλλάδα ποὺ δημιουργεῖται στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΒΩΣΗ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

δὲν παίρνουμε ὡς πρότυπο τὴ μορφὴ καὶ νομίζουμε πὼς φτάνει νὰ προσαρμόσουμε σ' αὐτὴ τὰ γεγονότα καὶ τὴ ζωή μας, μὰ, ἀντίθετα, σὰν εἶμαστε ἱκανοὶ νὰ χαρίσουμε στὶς σημερινὲς μορφὲς τὴν ἴδια ἐκείνη ὁρμὴ, ποὺ πλάσυνε τὰ ἀνθρώπινα ὅρια. Στὴ στατικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς ὑπάρχει βέβαια ἡ γαλήνη, μὰ ἡ γαλήνη τοῦ θανάτου. Ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε παλμός, ὑπῆρξε τόλμη, ἔκρηξη, ζωή. Στάθηκε μιὰ αἰώνια ἀνέλιξη, μιὰ ἑναγώνια ἀναζήτηση στὰ βαθότερα καὶ στὰ πιὸ ἄδυτα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Γιὰ νὰ φθάσει στὴν ὁλοκλήρωση ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἄρνηση. Γιὰ νὰ θεμελιώσει, γκρέμισε. Δὲ διέλυσε τὰ σκοτάδια μὰ ἀπόσπασε τὸ φῶς μέσα ἀπ' αὐτά.

Ἔρχα τὴ χαρὰ νὰ διαδέσω, τώρα τελευταία, μιὰ ἐξαιρετικὴ εἰσαγωγή, σὲ μετάφραση στὴ δημοτικὴ τοῦ «Σοφιστὴ» τοῦ Πλάτωνα. Ὁ συγγραφέας της, ὁ κ. Δ. Ἀλεξάνδρου, συγκεντρώνει ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ποὺ δημιουργοῦν τὸν ἄριστο φιλόλογο: πλατειὰ μόρφωση μὲ ρωμαλέα σκέψη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ του σ' ἕνα διάλογο τοῦ Πλάτωνα παίρνει μὲ μοναδικὴ πρόκεταση καὶ γίνεται μελέτη ὁλόκληρης τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Τὰ θέματα τοὺς (προτήτερα εἴχανε βασιλεία κληρονομική(6) μὲ ὁρισμένα προνόμια). Συνόμα οἱ "Ἕλληνες ὁρμοῦν σὲ μεγάλες ἐκστρατεῖες ἀπὸ τὴν θάλασσα. Οἱ Κορίνθιοι λέγεται πὼς εἶταν οἱ πρῶτοι ποὺ χρησιμοποίησαν πλοῖα ὁμοια στὸ σχῆμα μὲ τὰ σημερινὰ καὶ λένε πὼς στὴν Κόρινθο ναυπηγήθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ τριήρεις στὴν Ἑλλάδα. Σὲ Σέρουμε πὼς ἔκαμε κι γιὰ τοὺς Σάμιους τέσσερα κεράδια ὁ Κορίνθιος ναυπηγὸς Ἀμεινοκλῆς. Κι ἔχουν περάσει τρακόσια χρόνια περίπου ποὺ πῆγε ὁ Ἀμεινοκλῆς σὲ στὴ Σάμο ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ τωρινοῦ πολέμου(7). Ἡ ἀργαιότερη ναυμαχία ἀπ' ὅσες γνωρίζουμε ἔγινε μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Κερκυραίων κι ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε διακόσια ἑξήντα χρόνια ἴσαμε τὴν παραπάνω χρονολογία(8). Ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι καποτικοῦσαν στὸν ἰσθμό, ἡ πόλη τους εἶταν ἀνέκαθε κέντρο ἐμπορικό, γιατὶ οἱ "Ἕλληνες -- τόσο οἱ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ὅσο καὶ οἱ ἀπέξω — ἐπικοινωνοῦσαν τὸν παλιὸ καιρὸ ἀπὸ τὴ στεριὰ τὸ περισσότερο παρὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, περνώντας ἀπ' τὴ χώρα ἐκεινῶν. Εἶχανε καὶ πλούτη πολλὰ οἱ Κορίνθιοι, ὅπως τὸ βεβαιώνουν οἱ ἀρχαῖοι ποιητὲς(9) ποὺ ὀνόμαζαν τὴν πόλη τους «βαθὺ πλούτη». Ἀφότου οἱ Ἕλληνες ἐπιθῶθηκαν στὴ ναυσιπλοΐα, οἱ Κορίνθιοι ἔχοντας στόλο δικό τους ἐξολόθρεψαν τοὺς πειρατὲς καὶ ἀνοίγοντας στὸ ἐμπόριο μιὰν ἀγορὰ ἀπὸ δυὸ μεριές, ἀνάβειξαν τὴν πόλη τους ἰσχυρὴ ἀπὸ τὰ ἔσοδά της. Ἀργότερα οἱ "Ἰωνες ἀπόφτασαν κι αὐτοὶ ἀξιόλογο ναυτικό(10). στὰ χρόνα τοῦ Κύρου, τοῦ πρώτου βασιλιᾶ τῶν Περσῶν, καὶ τοῦ Καμβύση, τοῦ γιοῦ τοῦ πολεμώντας αὐτοὶ μὲ τὸν Κύρο, ἐξουσάσαν τὴ γειτονική τους θάλασσα κάμποσον καιρό. Στὴν ἴδια ἐποχὴ τοῦ Καμβύση καὶ ὁ Πολυκράτης, ὁ τύραννος τῆς Σάμου, ἔχοντας στόλο ἰσχυρό, ὁπόταξε ἀρκετὰ νησιὰ καὶ τὴ Ρήνεια(11), ποὺ τὴν ἀφιέρωσε στὸ Δήλιο Ἀπόλλωνα. Τέλος οἱ Φωκαεεῖς, τὸν καιρὸ ποὺ ἵδρυαν τὴ Μασσαλία(12), νικεύσανε σὲ ναυμαχία τοὺς Καρχηδονίους.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ Ο ΣΤΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΔΕΝ ΕΙΤΑΝ ΞΙΟΛΟΓΟΣ

XIV. Αὐτὲς εἶναι κι οἱ μετοικεσίες στὴν Ἑλλάδα, ἔτσι ποὺ αὐτὴ δὲ γνώρισε ἡσυχία γιὰ νὰ μεγαλώσει ἀριθμητικά. Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπ' τὴ Ἴλιο, ποὺ βάσταξε καιρό, ἔφερε κι αὐτὴ πολλὲς μεταβολές. Στὶς περισσότερες πόλεις γινόνταν ταραχὲς κι ὅσοι ἐξαιτίας τους διώχνονταν ἀπὸ τὸν τόπο των ἐχτίζαν ἄλλες πόλεις. Ἔτσι οἱ Βοιωτοὶ σὲ σημερινοί, ἐξήντα χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸ πέσιμο τοῦ Ἰλίου(3), ἀναγκασμένοι ἀπὸ τοὺς Θεσσαλοὺς ν' ἀφήσουνε τὴν "Ἀρνη(4), πήγανε κι ἔκαστοι σε ἑθνικὴ σύνταξη στὴν περιφέρεια ποὺ λέγεται σήμερα Βοιωτία καὶ ἄλλοτε τὴ λέγαν Καδμηΐδα (στὸ μέρος ὅμως ἐκεῖνο βρισκόταν κι ἀπὸ πρὶν ἕνα μέρος δικό τους, ἀπ' ὅπου προέρχονταν κι ὅσοι Βοιωτοὶ λάβανε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας). Εἴκοσι χρόνια ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς κατέχτησαν τὴν Πελοπόννησο κι οἱ Δωριεῖς μαζὶ μὲ τοὺς Ἡρακλῆ. Ἀφοῦ τέλος ἡ Ἑλλάδα ἐξασφάλισε ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὴν ἡσυχία της καὶ πάψανε πιὰ οἱ ἐμφύλιοι ἀγῶνες, τότε ἄρχισ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ, Περίοδος Β'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 223

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΠΡΩΤΟΙ ΕΔΩΣΑΝ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Β'. (Τελευταίο)

Τοῦ ΓΙΑΝΝΗ Ν. ΒΙΣΤΑΚΗ

Σάν καὶ σήμερα, ἡ Κρήτη, τὴν τανάρχαια ἐκείνη ἐποχὴ ἦταν ἕνα ἀτὸ τὰ πιὸ εὔφορα νησιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὁ σύντομος μέτριος ειμῶνας, μὲ τὶς ἥρεμες βροχὲς καὶ ὁ καλοκαίρι μὲ τοὺς δροσεροὺς ἀέμους, δίνουν πραγματικὰ στὸ νησὶ ένα περίφημο κλίμα. Στὴν Κρήτη δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ τραγικὰ ἄγριο. Ἡ χειμωνιάτικη παγωνιὰ ποὺ ννωρίζουν βορειότερα ἑλληνικὰ διαερίσματα, εἶναι ἄγνωστη, ὅπως εἶναι ἄγνωστη κι' ἡ ζέστη ἐκείνη ποὺ ταραλύει ὁλόκληρο τὸ νευρικὸ σύστημα. Ἡ φύση δὲν εἶναι ἄγρια, μὰ οὔτε καὶ μονότονη. Δὲν ὑπάρχει τουθενὰ ἡ κουραστικὴ ὁμοιομορφία τῆς ἐρήμου καὶ τῆς πεδιάδας, μὰ μήτε ἡ ἀνατριχιαστικὴ ἀγριότητα βουνῶν ποὺ προκαλοῦν τὴ φρίκη καὶ τὸ φόβο. Ἡ ἐναλλαγὴ εἶναι τὸ κυριώτερο χαραχτηριστικὸ τῆς φύσης στὸ νησί. Κ' οἱ εἰκόνες μεταβάλλουνται πὸ βῆμα σὲ βῆμα ἥρεμα, φυσικά, μὲ τρόπο τέτοιο ποὺ τὸ μάτι νὰ μὴν ξεστέκεται τρομαγμένο σὲ κάμμιὰν ἀλλαγή. Ὅπου τελειώνει ὁ κάμπος, ψώνεται ὁμαλὰ τὸ μικρὸ βουναλάκι κ' ἀκολουθεῖ ἡ ψηλότερη κορφή. Τίποτε δὲν κουράζει τὸ βλέμμα. Τίποτε δὲν προκαλεῖ ἐδῶ τὴν ἀγωνία καὶ τὸν τρόμο στὴν ψυχή. Ἕνας τέτοιος τόπος δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ εἶναι τὸ ἰδανικώτερο λίκνο ἑνὸς καινούργιου γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πολιτισμοῦ. Καὶ καθὼς ὁ τόπος αὐτὸς ἀγκαλιαζόταν ὁλοῦθε ἀπὸ θάλασσα, ὁ πολιτισμὸς του στηρίχτηκε πάνω στὸν ἔλεγχο τῶν θαλασσῶν.

Τὸ παλάτι τῆς Κνωσοῦ, ποὺ τὰ σημερινά του ἐρείπια μᾶς δείχνουν τὸ μεγαλεῖο ποὺ βοισκόταν στὰ 1700 π. Χ. ἡ πόλη, μᾶς δίνει ὅλο τὸ μέτρο τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καὶ μόνο αὐτὸ τὸ μνημεῖο εἶναι ἀρκετὸ νὰ προκαλέσει — ὅπως προκαλεῖ — τὸν ἀπεριόριστο θαυμασμό, ὅπως καὶ στὰ χρόνια ἐκεῖνα προκαλοῦσε στοὺς ξένους βαρβάρους τὸν σεβασμὸ ἀνάμιχτο μὲ κάποιο φόβο, αἴσθημα ποὺ καθαρὰ μᾶς δείχνει ὁ μῦθος τοῦ Λαβυρίνθου. Ὁ Λαβύρινθος, πραγματικά, δὲν εἶναι παρὰ τὸ πολυδαίδαλο αὐτὸ παλάτι. Τὸν τίτλο αὐτὸν τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ Μινωϊκὸ σύμβολο (τὸν διπλὸν πέλεκυ — «λάβρυς»).

Εἶναι δυστύχημα, ποὺ ὡς τώρα δὲν κατορθώθηκε νὰ διαβαστεῖ ἡ Κρητικὴ γραφή, ἂν κ' εἶναι ἐξαιρετικὰ λιγοστὰ τὰ γραφτὰ ποὺ βρέθηκαν ὡς τώρα, σὰν τὴν περίφημη πλάκα τῆς Φαιστοῦ. Ἡ ἀνάγνωση τῆς γραφῆς αὐτῆς θὰ ἔχυνε φῶς στὸ μυστήριο τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ γραφὴ αὐτὴ εἶναι ὁλότελα μιὰ καινούργια ἐπινόηση τῶν Μινωϊκῶν Κρητῶν, κατὰ τὰ φαινόμενα ἀπλούστερη ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακή, πιὸ δύσκολη ὡστόσο, ἀπὸ τὴ γραφὴ τῶν Σουμερίων. Γιὰ τοῦτο, φαίνεται ὅτι σιγὰ-σιγὰ ἐξαφανίστηκε στὴν ὅπαιθρο καὶ περιορίστηκε μόνο στὰ παλάτια, ὅπου ζοῦσαν οἱ ποιητὲς καὶ οἱ ἱστορικοί.

Ξέρουμε πὼς συμβαίνει συχνὰ ὁ ἀφεωρέτης νὰ μὴ νοιώθει ὁλότελα τὴ σπουδαιότητα καὶ τὶς δυνατότητες τῆς ἐξέλιξης τῆς ἐφεύρεσής του. Τὸ ἴδιο συνέβη στὴ Μινωϊκὴ Κρήτη. Ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ποὺ κατασκεύασε τὸν περίφημο δίσκο τῆς Φαιστοῦ, χωρὶς ἄλλο δὲν θὰ ἔνοιωσε ὅτι δυὸ χιλιάδες χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστό, τέσσερες ὁλόκληρες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας, ἐφεύρισκε τὴν τέχνη τῆς τυπογραφίας ποὺ στὸν αἰῶνα μας ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ὁ δίσκος τῆς Φαιστοῦ εἶναι κατασκευασμένος ἀπὸ ἄργιλλο. Ἔχει διάμετρο ἑφτὰ ἴντσες καὶ πάχος μιᾶς ἴντσας. Οἱ δυὸ του πλευρὲς φέρνουν ἐπιγραφὲς μὲ συνεχῆ σπειροειδῆ γραμμή. Εἶναι βέβαιο ὅτι τὰ συμβολικὰ γράμματα ἀποτυπώθηκαν πάνω στὸν ἀργιλλώδη δίσκο πρὶν ἀκόμα στεγνώσει. Κάθε σημεῖο εἶναι ἀποτυπωμένο ἀπὸ ἕτερα, ἐλεφάντινη ἢ πέτρινη, ποὺ ἀπάνω της ἦταν σκαλισμένο τὸ ὁριζόμενο σύμβολο. Γιὰ τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιήθηκαν πάνω στὰ πέντε ἀπὸ τὶς κινητὲς αὐτὲς μῆτρες — ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι τὰ πρῶτα τυπογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ χρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος. Οἱ λέξεις χωρίζουνται μὲ κάθετες γραμμές.

Ὁ κατασκευαστὴς τῆς πλάκας αὐτῆς εἶχε ἐφεύρει τὴν τυπογραφία. Ὡστόσο δὲν ἔγινε ἀντιληπτὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη τῆς ἐφεύρεσής του ἡ σπουδαιότητα. Κι' ἔπρεπε νὰ περάσουν τρισήμισυ χιλιετηρίδες περίπου, νὰ γεννηθεῖ ὁ Γουτεμβέργιος, γιὰ νὰ ἀποχτήσει ἡ ἀνθρωπότητα κάτι τόσο σπουδαῖο, ποὺ κάποιος, στὸ νησὶ τῆς Κρήτης, εἶχε βρεῖ τόσο παλιά.

Ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν γραφτὰ ἀπομεινάρια ἀπὸ τὸ Μινωϊκὸ πολιτισμὸ κ' οἱ ἐπιγραφὲς ποὺ σώθηκαν εἶναι ἀκατανόητες, ἡ Κρητικὴ τέχνη μᾶς διδάσκει ἀρκετὰ γιὰ τὸν Μινωϊκὸ πολιτισμό.

Τὸ κύριο χαραχτηριστικὸ τῆς Μινωϊκῆς τέχνης, εἶναι πὼς εἶναι ἡ πρώτη ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἔλεγχο καὶ περιορισμὸ τέχνη στὸν κόσμο. Σημαντικὸ γιὰ τὴν ἐποχή της. Ὁ τεχνίτης ἦταν ἐλεύθερος νὰ διαλέξει τὸ θέμα του. Δὲν ἦταν καθόλου ὑποχρεωμένος, ὅπως συνέβαινε στὴν Αἴγυπτο, νὰ ἐργαστεῖ κάτω ἀπὸ ὁρισμένες διαταγές. Δὲν ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἐργαστεῖ στὰ περιορισμένα περιθώρια τῶν θεοκρατικῶν συμβιβασμῶν, μα οὔτε καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες κα' τὰ γοῦστα τοῦ Μονάρχη. Ἄλλωστε καὶ ἡ Μινωϊκὴ θρησκεία, ὅπως τονίσαμε, ἦταν ἡ πρώτη ἐλεύθερη θρησκεία στὸν κόσμο, μὲ κύριο χαραχτηριστικὸ τὴν καθολικὴ λατρεία τῆς Φύσης καὶ τὴ Μητέρα—Θεὰ σὰν βασικὸ θεμέλιό της. Στὸ σημεῖο τοῦτο βρίσκεται τὸ μυστικὸ τῆς Μινωϊκῆς τέχνης. Ἀπὸ τὴν Παλαιολιθικὴν ἐποχὴ πρώτη φορὰ βλέπουμε τὴν τέχνη νὰ βασίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν παρατήρηση στὴν ἁπλή, ἐλεύθερη σύλληψη, τὴν ἀνεπηρέαστη ἀπὸ κάθε ἀφηρημένη σκέψη ἢ φορμαλισμό. Ἡ Μινωϊκὴ τέχνη μᾶς ἀποκαλύπτει κι' ἕνα ἄλλο βασικὸ στοιχεῖο τῆς Μινωϊκῆς κοινωνίας. Μᾶς δείχνει πὼς οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦταν ἀπορροφημένοι τόσο ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωή, ὥστε νὰ μὴν ξοδιάζουν τὸν καιρό τους ἀσχολούμενοι μὲ τὰ μυστήρια καὶ τὴν ὑπερφυσικὴ μαγεία, ὅπως συνέβαινε στὴν Αἴγυπτο. Ὁ θάνατος, μὲ τὸ μυστήριο — τὸ φόβο — καὶ τὶς προλήψεις ποὺ προκαλεῖ στοὺς πρωτόγονους λαοὺς, δὲν φαίνεται νὰ τοὺς ἀπασχολοῦσε πολύ. Μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἀντιμετώπιζαν σὰν ἕνα ὁλωσδιόλου φυσικὸ φαινόμενο. Κι' αὐτὸ δείχνει μιὰ τεράστια πρόοδο. Ἀπὸ τὴ Μινωϊκὴ τέχνη λείπει τὸ μαγικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ στοιχεῖο. Φανερὸ πὼς δὲν τοὺς ἀπασχολοῦσε στὴν καθημερινὴ ζωή. Οἱ Μινωϊκοὶ Κρῆτες εἶχαν νοιώσει κ' αἰσθανθεῖ βαθειὰ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης. Γιὰ τοῦτο ἀργότερα στὴν Ἑλλάδα παρατηροῦμε ἐκδηλο τὸν νατουραλισμὸ στὴν τέχνη. Ὅσο κι' ἂν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Μινωϊκοῦ κόσμου καὶ τοῦ κλασσικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ διακοπὴ τῆς συνέχειας δὲν ἦταν πλέρια. Τὸ ἔδαφος εἶχε καλλιεργηθεῖ ἀπὸ τοὺς Μινωϊκοὺς Κρῆτες. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν πολιτικὴ πλευρά, ἡ Μινωϊκὴ τέχνη μᾶς διδάσκει ὅτι τὸ πολιτικὸ καθεστὼς δὲν ἦταν αὐταρχικό, ὅπως δὲν ἦταν καὶ θεοκρατικό, καθὼς στὴν Αἴγυπτο. Ἀλλοιώτικα, ὁ τεχνίτης θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ δουλεύει γιὰ τὸν ἄρχοντα. Τίποτε ὅμως δὲν μαρτυρεῖ γι' αὐτό.

Ἄλλο χαραχτηριστικὸ τοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἐπίδρασή του εἶχεν ἁπλωθεῖ ὁ' ὅλη τὴν Ἀνατολικὴ Μεσογειακὴ λεκάνη, ἀπὸ τὴ Σικελία καὶ τὴν Κάτω Ἰταλία, ὡς τὶς ἀκτὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦταν ὁ φιλειρηνισμός του. Κυριαρχοῦσαν στὴν Μεσόγειο ὄχι μὲ τὴ βία μὰ γάρη στὴν πνευματική τους ὑπεροχή. Δὲν εἶχαν τείχη οἱ πόλεις τους. Οὔτε διατηροῦσαν στρατό. Ἕνας τέτοιος ἀνώτερος πολιτισμὸς στὴ μακρυνὴ ἐκείνη περίοδο ἦταν σὰν ἕνα λουλοῦδι μ' ἐλκεχτὸ ἄρωμα ἀνάμεσα σὲ ἄγρια ἀγκάθια. Γιὰ τοῦτο κι' ὅταν ξέσπασε ἡ θύελλα τῆς μετακίνησης τῶν βάρβαρων λαῶν, τὸ λεπτεπίλεπτο αὐτὸ οἰκοδόμημα ἔνος ἰδανικοῦ στὴν ἐποχὴν ἐκείνη πολιτισμοῦ, κονιορτοποιήθηκε, σὰ νὰ μὴν ὑπῆρξε ποτέ. Ἦταν σὰν ὄραμα ποὺ ἐξαφανίστηκε. Κ' ἡ ἀνθρωπότητα τὸ λησμόνησε, ὡς ὅτου, χιλιάδες χρόνια ἀργότερα, ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ξέθαψε τὰ πανώρια του ἐρείπια. Ὡστόσο, στὸ δρόμο τῆς ἀνθρωπότητας χαράχτηκαν βαθειὰ τ' ἀποτυπώματα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ἡ κλασσικὴ Ἑλλάδα χωρὶς νἄχει πλέρια συνείδηση τῆς κληρονομιᾶς ποὺ τῆς ἄφηκε ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμός, ἀκολούθησε τ' ἀχνάρια του. Δὲν ἦταν βέβαια ἀπόλυτη ἡ συνέχεια. Τὸ οἰκοδόμημα εἶχε γκρεμιστεῖ. Τὰ ἐρείπιά του εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. Μὰ ἔμενε τὸ πνεῦμα του. Καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ καθόρισε τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησε ἡ κλασσικὴ Ἑλλάδα.

Οἱ Μινωϊκοὶ Κρῆτες, ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔδειξαν στὴν ἀνθρωπότητα πρῶτοι, πὼς μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς νὰ στενάζει κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ἀφέντη καὶ τοῦ θεοκρατισμοῦ. Κι' αὐτοὶ δίδαξαν τὴν ἐλευθερία τῆς συνείδησης στὴν τέχνη καὶ τὴ θρησκεία. Τὸ πολιτικὸ καθεστὼς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων βαθειὰ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Κρήτης. Κι' ἂν ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἔβλεπε μακρύτερα, ἂν εἶχε νοιώσει τὸ πείραμα ποὺ μὲ τόσην ἐπιτυχία ἐξετέλεσαν οἱ Κρῆτες, θὰ ἔβλεπε πὼς μποροῦσε νὰ ζήσει χωρὶς νὰ σπαράζεται ἀπὸ καταχτητικοὺς πολέμους. Τὸ πείραμα, βέβαια, γίνηκε πολὺ νωρίς. Μὰ καὶ σήμερα τίποτε δὲν βλέπομε νὰ διδάχτηκε ἀτὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἀνθρωπότητα.

Τὸν Μινωϊκὸ πολιτισμὸ, ἕναν πολιτισμὸ ἀγνὰ ἰδεαλιστικὸ ποὺ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔδωκε καὶ τὸ πρῶτο δικαιο στὴν ἀνθρωπότητα (πηγὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου δὲν εἶναι τὸ Ἀττικὸ, μὰ τὸ Μινωϊκὸ δίκαιο) ἕναν πολιτισμὸ εὐγενικὸ διαδέχτηκε ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμός, ποὺ στηρίχτηκε περισσότερο στὸν πειθάρχημένο στρατό. Στὶς Μυκῆνες, τὴν Τίρυνθα, τὴ Θήβα, τὸν Ὀρχομενό, ἀποικοι ἀπὸ τὴν Κρήτη ἀνάλαβαν νὰ ξαπλωθοῦν στὸ γνωστὸν κόσμο. Ὁ Μυκηνομινωϊκὸς πολιτισμὸς ἁπλώθηκε γρήγορα στὴ Μεσογειακὴ λεκάνη, τὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο, κι' ἀκόμη στὴν Ἰταλική. Ἀποικοι ἀπὸ τὴν Κρήτη ἔχτισαν τὸ σημερινὸ Μπρίντεζι κι' αὐτὴ τὴ Ρώμη, ἀπ' ὅπου σήμερα μᾶς ἀπειλεῖ ὁ Ψευδοκαίσαρας. Αὐτοὶ οἱ ἀποικοι δίδαξαν στὸν κόσμο τὸν πολιτισμό.

⁂

Στὸ στενὸ χῶρο ἑνὸς περιοδικοῦ δὲν μποροῦμε νὰ δώσουμε μιὰ σαφὴ εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου. Ὡστόσο, καὶ τὰ λίγα αὐτὰ στοιχεῖα, εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ δώσουν μιὰν ἰδέα τοῦ σκελετοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Μινωϊκοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τὴν Κρήτη ξεκίνησαν μιὰ μακρυνὴ ἐποχὴ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ λαμπάδα καὶ τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ νὰ φωτίσουν τὴν Οἰκουμένη. Στ' ἀχνάρια τοῦ δρόμου των βάδισε ἡ ἀνθρωπότητα. Ἔσχισαν τὸν πέπλο τῆς βαρβαρότητας κι' ἄφησαν νὰ σκορπιστεῖ ἡ θαλπωρὴ τοῦ πνεύματος. Ἡ κλασσικὴ Ἑλλάδα ὕψωσε τὸ οἰκοδόμημα ποὺ θεμέλιωσαν οἱ Κρῆτες σὲ παγκόσμιο ναὸ λατρείας καὶ πηγὴ ἀπ' ὅπου θρέφηκε ὡς τώρα τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα.

Ἐκεῖ στὸ χαμένο στὴ θάλασσα ἀνάμεσα στὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ Λιβυκὸ νησί, γεννήθηκε ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης. Ὁ πολιτισμὸς ποὺ δίδασκε τὴ λευτεριὰ τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Γέννημα καὶ θρέμμα δικό μας, ὁ πολιτισμὸς αὐτός.

Πέρασαν αἰῶνες ἀπὸ τότες. Πάνω στὴ χώρα μάς, κύλησαν λογιῶν-λογιῶν ὁδοστρωτῆρες. Ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸ ὡς τὸν Βενέτικο. Βάρβαροι λογῆς-λογῆς. Ἀπὸ τοὺς δολιχοκέφαλους τῆς Ἀσίας ὡς τοὺς Σαρακηνούς. Κατάστρεψαν παλάτια καὶ μνημεῖα, θρυμμάτισαν ἔργα τέχνης καὶ πολιτισμοῦ. Μὰ τὸ «πνεῦμα» δὲν τὸ χτύπησαν. Γιατὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ δὲν πεθαίνουν. Καὶ τὴν ψυχὴ αὐτήν, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ποὺ δημιούργησε τὸν Μινωϊκὸ πολιτισμό, τὸ ἄφῆκαν οἱ ὁδοστρωτῆρες τῶν κατακτητῶν ἀνέγγιχτο. Ἀπὸ τὰ γεννήματά του θρέφηκε ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Καὶ σήμερα ποὺ κλονίζεται ἡ ψυχὴ ἡ δική μας στάθηκε ἀντάντια του πρόμαχος τοῦ γόνου της.

Ὁ Ρωμαῖος Καίσαρας, ξεστέκεται. Ἀποπεῖ καὶ τὰ ὄργανά του βρίζουν κι' ἀπελοῦν. Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ ξέχασαν κάτι. Ξέχασαν πὼς τὴ νύχτα τῆς 28ης τοῦ Ὀχτώβρη ποὺ μὲ τὴ δολοφονική τους ἀπόπειρα, ἔκαμαν τὶς σειρῆνες νὰ μᾶς ξύπνήσουν, ξύπνησαν μέσα μας καὶ κάτι ποὺ, ἐπιφανειακὰ, κοιμόταν. Τὴν πίστη μας πρὸς τὸν ἀνώτερο προορισμό μας. Τὸ σύνθημα τῆς Σειρήνας ξύπνησε μαζὶ μὲ τὴν ἐθνική μας συνείδηση καὶ κάποιαν ἄλλη. Τὴ συνείδηση πὼς εἶμαστε ἀπὸ τὴ θέση μας βαλμένοι φρουροὶ ἐκείνου ποὺ ἄνθρωποι ποὺ κατοίκησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς τὸν τόπο τοῦτο δημιούργησαν. Οἱ φρουροὶ τοῦ Πανανθρώπινου πολιτισμοῦ.

Νύχτα μᾶς ξύπνησαν. Μὰ ἡ νύχτα εἶναι τῶν σκιῶν τὸ Βασίλειο. Ἔτσι, πλάϊ μας, βρέθηκαν οἱ σκιὲς ἐκείνων ποὺ σὲ κάποια σκοτεινὴ ἐπονὴ ὕψωσαν τὴν πνευματικὴ λαμπάδα ποὺ φώτισε τὴ μισοβάσταρη ἀνθρωπότητα. Ἀπὸ τὴν Κρήτη, τὴν νῶρα ποὺ γέννησε θεούς, βύζαξε ἡμίθεους καὶ τσέφει ἥρωες, ὡς πέρα ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο, οἱ σκιὲς ὅλων ἐκείνων ποὺ ἀνωνίστηκαν δῶ καὶ χιλιάδες νιόνια λογῆς-λογῆς, γιὰ νὰ στεριωθεῖ τοῦ πολιτισμοῦ τὸ οἰκοδόμημα, μᾶς ὑπέβαλαν τὸ ἀποστομωτικὸ «Ὄχι». Μαζὶ μὲ τοὺς ἥρωές μας, ἔτρεμε στὴν Πίνδο ἡ ψυχὴ τοῦ Λεωνίδα μὲ τοὺς Τοιακόσιοις του. Ἡ Παλλάδα ξυπνοῦσε στὸν Παρθενῶνα κ' ἡ Ἄπτερη Νίκη ξανάπαιρνε ζωή, τρομαγμένη ἀπὸ τὸ οὐρλιαχτό. Ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο κατέβαιναν οἱ ἀρχαῖοι θεοί, ὅπως κατέβηκαν στὴ Σαλαμίνα καὶ τὶς Πλαταιές. Σὰν καὶ τότες, ξαναδινόταν ἡ μάχη τοῦ πνεύματος ἐνάντια στὴ Βία. Κ' ἡ Βία μήτε σὰν θεά, μήτε σὰν Ἐρινύα δὲν βρῆκε ποτὲ νοιάσα ν' ἀκουμπήσει στὴν Ἑλλάδα. Στὸν τόπο τοῦτο θεά του στάθηκεν ἡ Παλλάδα, μὲ τὴ μορφὴ τῆς Μητέρας — Θεᾶς στὸν Μινωϊκὸ κόσμο, τῆς Ἀθηνᾶς στὴν Κλασσικὴ Ἑλλάδα, τῆς Θεοτόκου στὰ νεώτερα χρόνια. Παθενῶνες στήσαμε μεῖς κι' ὄχι Καπιτώλια. Τὴ γλαῦκα ἔνομε γιὰ σύμβολό μας κι' ὄνι τὶς χῆνες. Οἱ ἥρωές μας τράφηκαν μὲ νέκταρ κι' ὄχι μὲ τὸ γάλα τῆς λύκαινας.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ν. ΒΙΣΤΑΚΗΣ

Εὔα

Μνημόσυνο

Φερτε τ' ἀσημένιο τάσι
νὰ τὸ λούσουμε
τρίκλωνο σειρῆτι νὰ τοῦ δέσουμε
τὰ μικρὰ πλεξούδια
ἄμπαρη καὶ μόσχο
νὰ τοῦ χύσουμε
νὰ μυροβολήσει ὁ κόσμος
νὰ τ' ἀκούσει τ' ὥρηο βασιλόπουλο
καὶ καβάλλα στ' ἄσπρο του φαρὶ
στοῦ παραμυθιοῦ τὴ χώρα
νἄρθει νὰ τὸ πάρει τὸ κορίτσι μας.
Τὸ κορίτσι μὲ τὰ μάτια τὰ μεγάλα

Κρέμετ' ἡ χρυσῆ ὀπώρα στο κλαδὶ
γιὰ τὸ κορίτσι μας
μὲ τ' ἀνθόμελο νὰ ἡ κούπα! ξεχειλᾶ
γιὰ τὸ κορίτσι μας.
Βένετο μετάξι στ' ἀργαλειὸ
γιὰ τὸ κορίτσι μας,
μαργαριτάρια περασμένα στὴν κλωστὴ
γιὰ τὸ κορίτσι μας.
Τῆς ψυχῆς μας ὁ ἀνθὸς
γιὰ τὸ κορίτσι μας!
Κίνησε καὶ πάει, ὥρα του καλή,
λαίμαργη στὸ κάθε ἀγέρι
τὴν ἀγκάλη ἀνοίγουν τὰ παγιά
Ρὸδινες, γαλάζιες, χρυσαφιές
οἱ φιλάντρες ἀνεμίζουν
—ξέπλεχα μαλλιὰ—
ὡς κι' ὁ κάβος μὲ τῶν σπάρτων
τὰ ματάκια τὰ χρυσᾶ
γνέφει καὶ γελᾶ :
Στὸ καλό !
Στὸ ψηλὸ κατάρτι κάθεται
πηλάει καὶ λαλεῖ:
Στὸ καλό,
τὸ κορίτσι μὲ τὰ μάτια τὰ μεγάλα

II

Φλόγα καὶ καημὸς
Μέσ' σὲ λουλουδένια σύννεφα
κρύβουνταν τ' ἀστροπελέκι
Ἀλί! τώρα ποιὰ θάλασσα
θὰ τὰ χωρέσει τὰ δάκρυά μας;
Μὲ τὸ δίσκο τοῦ ζητιάνου
πᾶμε νὰ κρούσουμε
τοῦ ἐλέους τὶς πύλες.
Ἄνθρωποι, ἐσεῖς, ἀδέλφια μοι
δὲν ἀκοῦτε ;
Τὴν καμπάνα σημαίνω.
Βοήθεια !
Προσμένουμε ἄχ! μάταια προσμένουμε
νὰ ἰδοῦμε ἕνα χαμόγελο
στὸ θαμπὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας
καὶ τὰ κεράκια μας
γέρνουν κι' ἀναλυγώνουν
μπρὸς στὴν Εἰκόνα της
σὰν τὰ δάχτυλα—Ἐκεῖνα τὰ δάχτυλα-
ἐπάνω στὸ σεντόνι.
Βραδυάζει
κι' ἐμένα ἡ καρδιά μου κρεμάστηκε
στὰ μαῦρα φτερὰ τῶν ἐλάτων.
Ποιὸς θὰ τὰ διώξει τὰ κοράκια;
Νά, κι' ὁ ἥλιος βασίλεψε
πίσω ἀπὸ τὰ κοράκια.
Οἱ σταχτιὲς μέρες κι' οἱ ἀνελέητες νύχτες
στάλα τὴ στάλα
στραγγοῦν τὰ ποτήρια
στὰ πικρὰ χείλη
ὅμως κανένας δὲν ἄκουσε
τὸ «Παρελθέτω».
Τώρα
στῶν χειλιῶν τὸ μπουμπούκι
λουλούδισε ὁ ἥλιος
τῆς Μεγάλης Αὐγῆς
καὶ τὰ ζυγὰ περιστέρια
τὶς ματωμένες φτεροῦγες δίπλωσαν
στὸ στῆθος ἐπάνω.
Γαλήνη
στὸ κορίτσι μὲ τὰ μάτια τὰ μεγάλα.

Φέρτε τ' ἀσημένιο τάσι
νὰ τὸ λούσουμε
τρίκλωνο σειρῆτι νὰ τοῦ δέσουμε
τὰ μικρὰ πλεξούδια
κι' ἤρτε πιὰ τὸ βασιλόπουλο
ἀπὸ τοῦ παραμυθιοῦ τὴ χώρα
καὶ ἤρτε καὶ τὸ πῆρε τὸ κορίτσι μας
τὸ κορίτσια μὲ τὰ μάτια
τὰ μεγάλα.

ΥΠΑΤΙΑ ΔΕΛΗ

Νέα Κίος.